

FORSVARERETIKK

Den dugelige forsvarer

Universitetet i Oslo

Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 648

Leveringsfrist: 25.4.2010

(* regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 16 632* ord

22.04.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Den dugelige forsvarer	1
1.2	Forsvarergjeringen	3
1.3	Forsvareren i Norge – Et tilbakeblikk.	4
1.3.1	Rettsstaten i sin tidligste form	4
1.3.2	Christian Vs norske lov	5
1.3.3	Referentordningen av 1827	6
1.3.4	1900-tallet	7
<u>2</u>	<u>RETTSLIGE RAMMER FOR FORSVARERGJERNINGEN</u>	<u>8</u>
2.1	Retten til forsvarer	8
2.2	Inhabilitet	10
2.2.1	Særlige regler for forsvarere	10
2.2.2	Habilitetsreglene i forhold til reglene om god advokatskikk	11
<u>3</u>	<u>ETISKE RAMMER – SKREVNE OG USKREVNE REGLER.</u>	<u>13</u>
3.1	Skrevne regler.	13
3.2	Skrevne regler	14
3.3	God advokatskikk	15
<u>4</u>	<u>GRUNNLEGGENDE IDEALER</u>	<u>17</u>
<u>5</u>	<u>FORSVARERENS UAVHENGIGHET</u>	<u>18</u>

5.1	Innledning	18
5.2	Uavhengighet i forhold til motparten	19
5.3	Uavhengighet i forhold til oppdraget	20
5.4	Uavhengighet i forhold til egen klient	21
5.5	Uavhengighet i forhold til andre	24
<u>6</u>	<u>PLIKTEN TIL Å HOLDE SEG FAGLIG OPPDATERT</u>	<u>26</u>
<u>7</u>	<u>KRAVET TIL KONFIDENSIALITET OG FORTROLIGHET</u>	<u>28</u>
7.1	Rettslige rammer	28
7.2	Spesielle dilemmaer for forsvareren i forhold til taushetsplikten.	30
7.2.1	Obstruksjon av politiets etterforskning	30
7.2.2	Tilståelse overfor forsvareren – nektelse ovenfor retten.	30
7.3	Sakens dokumenter	38
7.3.1	På etterforskningsstadiet	38
7.3.2	Under hovedforhandling	39
7.3.3	Klausulerte saksdokumenter	40
7.4	Brudd på taushetsplikten	42
7.4.1	Brudd på taushetsplikten for å avverge et lovbrudd	42
7.4.2	Brudd på taushetsplikten av hensyn til klientens beste	44
<u>8</u>	<u>FORSVARERENS FORHOLD TIL, OG BRUK AV MEDIA</u>	<u>47</u>
8.1	De advokatetiske og rettslige rammer for forholdet til media	48
8.2	Utvalget for politiets og forsvarernes forhold til mediene under etterforskning av straffesaker – forslag om nye retningslinjer.	51
8.3	Uttalelser til fordel for klienten	52

8.4	Situasjoner hvor forsvareren bør uttale seg i media	53
8.4.1	Utvalget for forsvarernes og politiets forhold til media sin spørreundersøkelse	54
8.4.2	Påvirker medieomtalen sakens endelige utfall?	55
8.5	Hvordan skal så forsvareren uttale seg i mediene?	57
8.5.1	Generelle holdepunkter for medieuttalelser	57
8.5.2	Skjerm klienten	58
8.5.3	Ikke vær naiv	58
8.5.4	De klart uetiske uttalelser	59
<u>9</u>	<u>OPPSUMMERING</u>	<u>61</u>
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>65</u>
<u>11</u>	<u>LOV- OG FORARBEIDSREGISTER</u>	<u>68</u>
<u>12</u>	<u>DOMSREGISTER</u>	<u>69</u>
<u>13</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Den dugelige forsvarer

Henrik Syse definerer etikk som ”refleksjon om rett handling og oppførsel.”¹

Når man først har et gjennomtenkt synspunkt om hva som er rett handling og oppførsel, kan det igjen lede til en posisjon eller en teori.² Denne teorien kan igjen læres av andre, og læres bort. Slik kan man se på etikken som et fag, eller som kunnskap om hva som er rett handling og oppførsel.³ Denne etikken eller faget, kan være normativ (formanende) eller deskriptiv (beskrivende). Det man vanligvis assosierer med ordet etikk er den normative etikken, den som forteller en hvordan en bør handle.⁴

Dette faget eller denne kunnskapen om rett handling og oppførsel, handler i sin dypeste form om en *dyd*, eller fornorsket; *dygd*.⁵ Ved å bruke målformen *dygd* kommer man nærmere ordets betydning, dugelighet eller dugleik. Samme betydning har også det greske ordet for dyd; *areté*.⁶ På engelsk blir *areté* til ”*excellence*” som på norsk lar seg oversette til *utmerket* eller *fremragende*. En dyd er derfor noe som fremmer slik utmerkethet, eller *dugelighet* om man vil.

Aristoteles søkte å finne som bidrar til å gjøre det enkelte individ (eller substans slik han formulerte det) velfungerende, og hva som virker nedbrytende.⁷ I en slik sammenheng kan

¹ Syse (2005) [a] s. 120

² Syse (2005) [a] s. 120

³ Syse (2005) [a] s. 120

⁴ Syse (2005) [a], s. 121

⁵ Syse (2005) [a] s. 88

⁶ Syse (2005) [a] s. 88

⁷ Syse (2005) [a] s. 89

man kall førstnevnte for *dyder* og sistnevnte for *laster*. Et dydig eller fremragende liv, vil da være et liv som søker å bruke eller dyrke de talenter man er gitt.⁸

Dyd er etter dette et begrep som kan handle både om hvordan man fungerer som et moralsk vesen, eller om hva man trenger for å kunne være et slikt vesen.⁹

Det er i den sistnevnte relasjonen, etikken eller kunnskapen om hva som er rett handling og oppførsel blir en dyd.

Skal man utføre en rolle eller et yrke må man ifølge en annen gresk filosof Sokrates, ha en formening eller en idé om hvordan man skal utføre den, slik at det kommer både en selv, ens medmennesker og samfunnet som helhet til gode.¹⁰ Dette gjelder ikke bare de rent tekniske aspektene ved rollen, men også de etiske.

Den dugelige forsvarer blir etter dette en forsvarer som er bevisst overfor denne kunnskapen om rett handling og oppførsel, og legger den til grunn for sitt virke som forsvarer. Ikke bare som abstrakte plikter, men som konkrete dyder ”på en måte som maner frem for oss et bilde av en yrkesutøver som har høye standarder for sitt virke og sin fremferd.”¹¹

I den videre fremstillingen vil jeg først redegjøre generelt om forsvarergjeringen, herunder et historisk tilbakeblikk og rettslige rammer for virket. Etter dette retter jeg fokus mot de etiske regler, eller dyder, som gjelder for forsvareren. Jeg vil også synliggjøre tematikken med eksempler, og påpeke etiske dilemmaer knyttet til disse.

⁸ Syse (2005) [a] s. 89

⁹ Syse (2005) [a] s. 90

¹⁰ Syse (2005) [b] s. 11

¹¹ Syse (2005) [b] s. 12

1.2 Forsvarergjeringen

”Forsvareren representerer det offentlige interesse i at ingen blir uskyldig domfelt og at ingen blir behandlet hardere enn det som riktig er.”¹² Slik oppsummerer tidligere høyesterettsjustitiarius Emil Stang forsvarergjeringen i sin bok, ”Sakførergjeringen” for nærmere 70 år siden. Men dette er bare en side av hva som ligger i forsvarergjeringen:

”Forsvarerens arbeid er dobbeltsidig”¹³ fastslår Leif S. Rode, omtrent samtidig med Stang, og fortsetter med at: ”Det har en fasade overfor tiltalte og en overfor samfunnet.”¹⁴

Overfor samfunnet blir forsvarerens oppgave som beskrevet av justitiarius Stang. Forsvareren skal ”kvalitetssikre” det arbeid som påtalemyndigheten har lagt ned i etterforskningen, og har en viktig rolle i så henseende. Hun skal sørge for at alt som taler til siktedes gunst både med hensyn til det faktiske og rettslige, kommer frem.

Men som Johs. Andenæs påpeker ”jeg skulle tro at resultatet i de aller fleste tilfelle ville ha blitt det samme uten forsvarer, iallfall for skyldspørsmålet.”¹⁵

Det er den andre siden som Rode viser til hvor forsvareren har stor betydning, nemlig den ovenfor tiltalte/mistenkte. Tiltalte er som regel en blottstilt stakkars som opplever at sin tilværelse raser sammen, enten den er av sosial, økonomisk, menneskelig eller familiær karakter, under vekten av å bli straffeforfulgt. Tiltalte står overfor en motpart som har betydelige ressurser og midler, som etterforskning og bruk av makt til sin disposisjon. Konsekvensen av en fellende dom og belastningene ved å være mistenkt kan også være svært alvorlige, og siktede vil ha bruk for den menneskelige støtte forsvareren gir. ”Forsvarerens arbeid kan derfor bli atskillig filantropisk anstrøket.”¹⁶

I motsetning til de øvrige aktørene i rettspleien er forsvareren en ren partsrepresentant. Der hvor domstolen og påtalemyndigheten er bundet av det materielle sannhetsprinsipp er

¹² Stang (1951) s. 72

¹³ Rode (1949) s. 2

¹⁴ Rode (1949) s. 2

¹⁵ Andenæs (1989) s. 18

¹⁶ Rode (1949) s. 1

forsvareren er kun pliktig til å ta opp de forhold som er til siktedes gunst. I så henseende kan hun likne på en prosessfullmektig i en sivil sak, som skal hevde og ivareta sin klients interesser. Helt like er de to rollene likevel ikke, prosessfullmektigen har blant annet en edisjonsplikt etter tvistelovens § 21-5, som kan pålegge han til å legge frem bevis som taler imot klienten. Noen slik plikt har ikke forsvareren.

Men i utføringen av dette legges det grenser. Det gir seg selv at forsvareren ikke kan ødelegge bevis eller oppfordre sin klient til å gjøre det. Forsvareren er samtidig som han er tiltaltes hjelper, også samfunnets tjener.¹⁷

Forsvareren må derfor operere innenfor de rammer som settes av lov og regler om god advokatskikk. Dette er gir et utgangspunkt men ikke mer.¹⁸

1.3 Forsvareren i Norge – Et tilbakeblikk.

1.3.1 Rettsstaten i sin tidligste form

Mens man i Roma hadde utviklet et system som gjorde det mulig for advokater å føre saker og gi råd i rettergang, - såkalte *advocati*,¹⁹ hadde man som blant andre Geir Woxholth og Jan-Fredrik Wilhelmsen påpeker, ikke utviklet ett slikt system i Norge på norrøn tid / sagatiden. Tvister ble løst på tinget, også saker som i dag hadde vært straffesaker.

I Njåls saga kan man lese om Gunnar Hámundarson, som etter å ha havnet i strid som har resultert i drap, blir dømt til tre års eksil eller å leve som fredløs av Alltinget.²⁰

Njål som er en god venn av Gunnar, fungerer her som en slags partshjelper²¹ for Gunnar, men blir senere drept i en mordbrann.²² I kjølvanen av dette blir de som stod bak brannen også dømt av Alltinget til landsforvisning i tre år.²³

¹⁷ Rode (1949) s. 3

¹⁸ Andenæs (2009) s.79

¹⁹ Wilhelmsen og Woxholth (2003) s. 27

²⁰ Njåls Saga kapittel 74

Man kan også se i tidlig norrøn litteratur, at man selv på de tider søkte lovkyndige menn for rådgivning. I Njål saga fungerer Njål både som rettshjelper og talerør for Gunnar på tinget.²⁴ Et gammelt navn for en slik medhjelper var ”*Tingstur*”. Ordet gir i dagens ordlyd ingen smigrende assosiasjoner. Og leder lett til ordtaket ”dum som en stut” og andre husdyr. Men i norrønt kommer det av ordet støtte (I dagens dansk: Stud). Dermed kan uttrykket tolkes til en som gir støtte på tinget, altså et forholdsvis positivt et.

Men selv om ordet i norrøn tid kan ha virket positivt, ble både uttrykket og standen senere forbundet mer med ordtaket (og kanskje også husdyrene) enn dets opprinnelige positive betydning. I Ludvig Holbergs ”Barselstuen” sier den ene advokat at ”Monsieur, den anden advokat er bare en tingstut, men jeg har studert mine fire år i Rostock”.

Den norske rettsstaten i sin tidligste form vokste frem på 800 – 900 tallet da de normer som regulerte adferd ble skrevet ned i landslover²⁵. Disse og Magnus Lagabøtes land og bylover fra 1200 tallet åpnet for at man kunne møte med en fullmektig. I kjøpebolken kapittel 8 fremgår det at ”Man kan utføre heimstevning for anden som for sig selv”, og dersom man selv ikke har kunnskap til å gjøre dette kan kongens ombudsmann ”søke paa hans vegne.”

1.3.2 Christian Vs norske lov

Kong Christian IVs norske lov av 1604, som på mange måter var en modernisering av landslovene videreførte retten til å la representere ved fullmektig. I Christian den Vs norske lov av 1687, presiseres partenes rett til å bruke og motta rettshjelp.

²¹ Njåls Saga kapittel 74

²² Njåls Saga kapittel 128

²³ Njåls Saga kapittel 144

²⁴ Njåls Saga kapittel 73

²⁵ Espeli (2008) s. 28

Dersom en selv ikke hadde den nødvendige kunnskap, eller ressurser til å engasjere en fullmektig, kunne ”Kongens ombudsmann søge ... sag” på partens vegne.²⁶ Dette gjaldt for både sivile og strafferettslige saker da loven ikke sondret imellom sivil og straffeprosess. Dette har i nyere tid dannet grunnlag ordningen med rett til offentlig oppnevnt forsvarere i straffesaker.²⁷ Omfanget av denne retten har imidlertid variert siden Christian den Vs tid.

1.3.3 Referentordningen av 1827

Referentordningen av straffesaker i Norge i perioden 1827-1866 gir et ganske så annerledes bilde av rettstaten slik man i dag kjenner den. For å spare penger ble rollen som anklager og forsvarer ivaretatt av en og samme person – referenten²⁸. Referenten hadde til oppgave å fremlegge de momenter og bevis som både talte for domfellelse, og de som talte imot. I 1865 mente fremdeles regjeringen at referentordningen ikke hadde vist seg uegnet til å ”fyldestgjøre Retfærdighedens Fordringer”. Men den innrømmet også i samme proposisjon til odelstinget (O. No.13.) at ordningen var mindre egnet til å gi den tiltalte ”Fuld tillit til at hans tarv bliver ligesaa omhyggelig iagtaget som det Offentliges”, som en følge av dette forslaget fikk tiltalte lovfestet rett til egen forsvarer ifra 1866.²⁹

Dette var et stort skritt i retning av å bedre rettsikkerheten, men dog bare under hovedforhandlingen og kun for forbrytelser sitt vedkommende. Justisdepartementet regnet ut at ordningen ville koste staten 14 000 daler.³⁰ Om departementet mente det var vel anvendte penger vites ikke.

Ordningen bidro først og fremst til å styrke rettsikkerheten til den siktede, noe som er prisverdig i seg selv, men det førte ikke til en særlig økning i forsvarerstanden.

²⁶ Kong Christian Vs Norske Lov som gjengitt I: Espeli (2008) s. 28

²⁷ Espeli (2008) s. 28

²⁸ Espeli (2008) s. 76

²⁹ O. No. 13 1865 s. 3

³⁰ Espeli (2008) s. 76

1.3.4 1900-tallet

I 1920 var det bare fire offentlig antatte forsvarere og aktorer for høyesterett, 44 ved lagmannsrettene og ca. 200 for tingrettene. Lagt til grunn at hoveddelen av de 5000 domfelte hadde egen forsvarer, utgjorde dette ett tyvetalls klienter per forsvarer.³¹ Noe unøyaktig blir det likevel da dette ikke inkluderer de saker hvor klienten ble frifunnet.³² Men det gir likevel en indikasjon på standens størrelse. Å spesialisere seg innenfor strafferett var derfor noe som kun var mulig i de store byene, men også her hadde sakføreren som regel andre oppdrag enn de strafferettslige.

I 1933 ble kravet til at siktede skulle være uformuende for å få oppnevnt forsvarer fjernet.³³ Mens man med lovendring i 1963 fikk stadfestet retten for siktede til også å få oppnevnt forsvarer i fengslingsaker.³⁴ I dag er idealet at siktede får oppnevnt forsvarer i alle saker, men det må i mindre saker foretas en avveining overfor økonomiske og praktiske hensyn.³⁵ Selv om det i og for seg er ønskelig med en forsvarer i eks. foreleggssaker, er forsvarer ikke alltid ansett som nødvendig (mer om dette i kapittel 2.1).

³¹ Espeli (2008) s. 96

³² Espeli (2008) s. 97

³³ Andenæs (1989) s. 15

³⁴ Andenæs, l.c

³⁵ Andenæs (1989) s. 15

2 Rettslige rammer for forsvarergjeringen

2.1 Retten til forsvarer

Siktede rett til å bruke forsvarer under alle trinn i prosessen, jfr. strpl. § 94. Selv om loven bare omtaler "siktede" har også en som har status som mistenkt rett til å la seg bistå av forsvarer. Av påtaleinstruksen § 8-1 fremgår det at "mistenkte skal gjøres kjent med retten til å la seg bistå av forsvarer... på ethvert trinn av saken". Men det er bare siktede som kan få oppnevnt en forsvarer. Siktede kan selv velge den forsvarer vedkommende vil, så lenge forsvareren oppfyller kravene i loven.

Forsvareren er omtalt i straffeprosesslovens annen del, under overskriften "partene", men forsvareren er ikke selv part. Han er siktedes hjelper og talsperson og har i den egenskapen blitt gitt rettigheter av lovgiver i straffeprosessloven. Han har blant annet lov til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, være til stede under rettsmøtene og delta i avhør av siktede, vitner og sakkyndige.

Selv om retten til selv å engasjere forsvarer er bra, blir retten til forsvarer uten reell betydning, hvis den ikke også er tilgjengelig for den som ikke har økonomi til det.

Det må altså være adgang til å få oppnevnt en forsvarer for fellesskapets regning. Som vi har sett ovenfor er det jo da også retten til å få oppnevnt forsvarer som har variert mest i omfang gjennom rettshistorien. I nåværende strpl. angir reglene i §§ 96-100 når siktede skal ha forsvarer. Etter loven skal forsvareren i disse tilfellene ha "godtgjørelse ifra staten" jfr. Strpl. §107.

Hovedreglen etter strpl. § 96 er at "under hovedforhandlingen skal siktede ha forsvarer". Likevel er det gjort unntak fra denne for saker etter vegtrafikklovens § 22 første og andre ledd samt § 24, første ledd. Dette er saker om promillekjøring, etterfølgende alkoholnyttelse

og kjøring uten førerkort – altså promillesaker. At man ikke skal ha forsvarer i disse tilfellene konstateres også i Rt. 1999 s. 49 hvor det fastslås at der det ikke oppnevnes forsvarer for domfellelse i tingretten, gir strpl. § 96 heller ingen krav på forsvarer for lagrettens beslutning om å nekte anken fremmet.³⁶

Også i tilståelsessaker er tiltalte som regel ikke gitt rett til forsvarer, jfr. strpl. §§ 96, tredje ledd og 99. Dette gjelder såfremt retten ”på grunnlag av sakens art og forholdene ellers finner det ubetenkelig at han er uten forsvarer”. Av rettspraksis fremgår det at forutsetning for at retten skal finne det ”ubetenkelig” å pådømme saken uten forsvarer er må det dreie seg om ”et enkelt og avgrenset”³⁷ og ”oversiktlig”³⁸ forhold.

Men dersom det straffbare forholdet kan medføre en langvarig dom (lengre enn 6 måneder), er det alltid betryggende å ha en forsvarer tilstede.³⁹

Også de siktede som har god økonomi har rett til å få oppnevnt en offentlig forsvarer. Men etter strpl. § 436 kan vedkommende bli ilagt saksomkostninger dersom det skulle ende med domfellelse. Disse skal etter § 437 ”avpasses etter siktedes økonomiske evne”, og bare der hvor det er mulig å få betaling.

Etter EMK art. 6 (3c) skal siktede få oppnevnt en forsvarer dersom han ikke har tilstrekkelige midler til å betale for rettslig bistand, og at ”the interests of justice so require.” I vurderingen om hva som kreves for at det er ”i rettferdigheten interesse” at omkostninger dekkes, beror på en helhetsvurdering som blant annet omfatter sakens omfang og alvorlighetsgrad.⁴⁰ Sverre Erik Jebens fremhever at særlig der hvor siktede

³⁶ Rt. s.1999 s. 137

³⁷ Rt. s. 1988 s. 1266

³⁸ Rt. s. 1988 s. 136

³⁹ Andenæs (2009) s. 72

⁴⁰ Møse (1999) s. 3134

risikerer frihetsstraff er vilkåret oppfylt.⁴¹ Med andre ord har siktede rett til offentlig oppnevnt forsvarer i de fleste straffesaker som går for domstolene.

Siktedes rett til å få oppnevnt forsvarer er så fundamental, at det etter strpl. § 343, 2. ledd nr. 7, er en absolutt opphevelsesgrunn dersom dom blir avsagt uten at siktede ikke får oppnevnt en forsvarer.

2.2 Inhabilitet

2.2.1 Særlige regler for forsvarere

Det finnes ingen alminnelig lovregel om habilitet for advokater og prosessfullmektiger, slik som det finnes for eksempelvis dommere. Regler for god advokatskikk er riktignok tatt inn i advokatforskriften, men noen alminnelig lovregel om habilitet for advokater finnes ikke.⁴² Det finnes imidlertid spesialbestemmelser for offentlig oppnevnte forsvareres habilitet.

Etter strpl. § 106 kan ikke den som er fornærmet ved den straffbare handlingen tjenestegjøre som forsvarer. Det er nærliggende å anta at hans personlige følelser ville kunne komme i veien for oppdraget som forsvarer. Tilsvarende gjelder for den som er i nær familie med fornærmede. En som er siktet kan heller ikke oppnevnes som forsvarer for en medsiktet. Ei heller kan en som er i nær familie med siktede oppnevnes som forsvarer. Dette begrunnes i frykten for at vedkommende skal misbruke sin stilling som forsvarer, for å hjelpe siktede.

Retten avgjør om det er andre forhold som kan gjøre en advokat uegnet som forsvarer. Det er advokaten selv som rapporterer forholdet som kan gjøre han uegnet inn til retten jfr. strpl § 106, annet ledd. Det antas her at grensene her er forholdsvis vide. I avgjørelsen inntatt i Rt. 1996 s. 1556, hvor det var mange tiltalte og advokater involvert, ble to advokater fra

⁴¹ Jebens (2004) s. 500

⁴² Halvorsen (1997) s. 93

samme kontorfellesskap ikke ansett som inhabile selv om de tjenestegjorde som henholdsvis siktedes forsvarer og fornærmedes bistandsadvokat.

Reglene i strpl. § 106 gjelder bare for adgangen til å tjene som offentlig oppnevnte forsvarer. Dersom siktede selv ønsker å engasjere en forsvarer står siktede fritt i sitt valg. Inhabilitetsreglene er dermed uttrykk for at man ikke vil gi særlige rettigheter som forsvarer til personer som ikke gir sikkerhet for misbruk.⁴³

Etter strpl. § 95 kan ikke flere siktede som har motstridende interesser ha samme forsvarer, for eksempel der hvor de siktede skylder på hverandre. Dersom det verken foreligger fare for eller faktisk motstridende interesser, kan flere siktede ha samme forsvarer. Men på grunn av retten til fritt forsvarervalg kan begge kreve å få oppnevnt hver sin.

Etter D § 229 annet ledd, kan en advokat heller ikke virke som forsvarer dersom han er i nært familieforhold med dommeren som dømmer. Dette gjelder bare i de kretser hvor det bare finnes en rettskyndig dommer. Bestemmelsen får liten betydning i de kretser hvor det er flere dommere ved embetet.

2.2.2 Habilitetsreglene i forhold til reglene om god advokatskikk

Reglene om inhabilitet har også en side til det grunnleggende advokatetiske prinsippet om uavhengighet. Som vi skal se under i punkt 5 er uavhengighet en viktig forutsetning for advokatens virke, da denne sørger for at klienten kan stole fullt ut og helt, på at advokaten ivaretar kun hans interesser, og ingen andres. De spesielle habilitetsreglene for offentlig oppnevnte forsvarere, bygger opp under nettopp dette, ved at de er utformet for å sikre at rettighetene som forsvarer ikke tilfaller personer ”som ikke gir sikkerhet mot misbruk”.⁴⁴

⁴³ Andenæs (2009) s. 77

⁴⁴ Andenæs (2009) s. 77

Det særlig sterke behovet forsvarsadvokater har for tillit hos klienten, og motsatt klientens behov for å være sikker på at forsvareren utelukkende tilgodeser hans interesser, nødvendiggjør disse reglene.

Dersom det for eksempel hadde vært mulig for en fornærmet å opptre som hans gjerningsmanns forsvarer, ville dette lett kunne føre til misbruk, da forsvarerens egne følelser kunne tenkes komme i konflikt med oppgavene som gjerningsmannens forsvarer.

3 Etiske rammer – skrevne og uskrevne regler.

3.1 Skrevne regler.

De skriftlige reglene for advokatvirksomhet og advokater er nedfelt i domstollovens kapittel 11. I D § 224 heter det at ”Advokatvirksomheten skal utøves i samsvar med god advokatskikk”.

Hva som legges i begrepet ”god advokatskikk” er nærmere beskrevet i ”Regler for god advokatskikk” (RGA) som er utarbeidet av Den norske Advokatforening. Disse er med hjemmel i D § 224 (2) stadfestet ved kongelig resolusjon den 20.12.1996 og inntatt som forskrift i advokatforskriftens kap. 12. Dette innebærer at RGA også vil gjelde for de advokater som ikke er medlemmer av Advokatforeningen. Dette var også en av grunnene for at RGA ble inntatt i advokatforskriften.⁴⁵

Formålet med reglene er gjengitt i RGA 1.1 hvor det fastslås at formålet er ”å sikre at advokatvirksomheten utføres etter de etiske prinsipper som er grunnlag for advokatenes virke i alle siviliserte samfunn.”

RGA er imidlertid rettet imot advokater generelt og er nok mest utformet med tanke på sivilrettslig virksomhet.⁴⁶ Dette så også formannskapet i Advokatforeningen som derfor også fastsatte etiske retningslinjer for forsvarere (ERL), vedtatt den 19.november 1997. Advokatforeningen uttalte i forbindelse med vedtaket at det var nødvendig å utdype RGA; ”Fordi det ofte oppstår spørsmål om advokatens holdning i de spesielle situasjonene som

⁴⁵ Lie (2010)

⁴⁶ Hall (2005) s. 152

kan oppstå i rollen som forsvarer, har Advokatforeningens representantskap utviklet egne retningslinjer for forsvarere”.⁴⁷

ERL er imidlertid ikke gjort til forskrift etter D. § 224, og er følgelig ikke en del av advokatforskriften. Men det forutsettes likevel ifra Advokatforeningens side at ”retningslinjene legges til grunn av forsvarere som er medlemmer av foreningen.”⁴⁸

Dette var tilfellet når disiplinærutvalget for Oslo krets anvendte retningslinjene for forsvarere i behandlingen av en klagesak. En forsvarer ble irettesatt av Advokatforeningen for brudd på RGA pkt. 4.6, hvor det ble presisert at: ”utvalget bemerker at det står klart i retningslinjene at de er ment å utdype de etiske regler som gjelder for alle advokater. Retningslinjene ... må etter utvalgets skjønn være en utdypning av de etiske reglenes pkt. 4.6.”⁴⁹

For offentlig oppnevnte forsvarere finnes det også en bestemmelse i strl. § 325 om grov uforstand i tjenesten. Bestemmelsen setter skranker for hva offentlige forsvarere kan foreta seg.⁵⁰ Da loven krever ”grov uforstand” er terskelen høy. I avgjørelsen inntatt i Rt. 1986 s.670 har Høyesterett lagt til grunn at det kreves ”en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”, må foreligge. Selv om denne saken gjaldt en polititjenestemanns adferd antas det at tilsvarende momenter må legges til grunn for en offentlig oppnevnt forsvarer. Bestemmelsen blir etter dette nok å regne som øvre grense.

3.2 Skrevne regler

Utover de ovennevnte regler for hvem som kan være forsvarer, finnes det få regler og normer som regulerer hvordan gjerningen skal utføres rent etisk. Det synes å være en generell enighet om at det, ved siden av de skrevne reglene, også finnes uskrevne regler.

⁴⁷ Advokatforeningen, Retningslinjer for forsvarere (2009)

⁴⁸ Advokatforeningen, Retningslinjer for forsvarere (2009)

⁴⁹ ADA-2000-15

⁵⁰ Hall (2005) s. 153

Disse uskrevne reglene er som Hall uttrykker det; ”allmenne oppfatninger om hva er rett og galt for en advokat å gjøre, det å ha en moralsk opptreden og holde ett vist anstendighetsnivå”.⁵¹ Også Wilhelmsen og Woxholth viser til disse uskrevne reglene, når de viser til ”muntlig overlevering av råd og holdninger om hvordan en advokat skal oppføre seg”.⁵²

Disse uskrevne reglene er uttrykt som ”god folkeskikk” eller noe mer bransjespesifikt; til å være god advokatskikk.

3.3 God advokatskikk

Ettersom ERL er ment å utdype RGA blir det sentrale spørsmålet for forsvareretikken langt på vei det samme, som for advokatetikken for øvrig: Hva ”innebærer god advokatskikk”? Den gode advokatskikk er delvis kodifisert, gjennom skrevne regler som er blitt til ved praksis sammenholdt med alminnelig moral og etikk.

D § 224 fastslår at ”advokatvirksomhet skal utøves i samsvar med god advokatskikk”, men som Harald Halvorsen skriver: ”God advokatskikk er mer enn en samling regler”.⁵³ For å kunne definere dette nærmere kreves det en gjennomgang av uttalelser og avgjørelser både fra domstolene, så vel som avgjørelser fra Advokatforeningens organer om hva som er korrekt og ikke korrekt opptreden.

God advokatskikk er langt på vei en erfaringssak, hvilket også er grunnen til at flere advokatfirmaer har egne organer eller komiteer som ser til at den advokatskikken blir overholdt.⁵⁴ Man har også gjerne utarbeidet egne supplerende regler og retningslinjer for

⁵¹ Hall (2005) s. 152

⁵² Wilhelmsen og Woxholth (2003) s. 21

⁵³ Halvorsen (1997) s. 190

⁵⁴ Eksempelvis Wikborg Rein: <http://www.wr.no/no/om/etikk.html/4>

dette. At dette er en erfaringssak vises også i sammensetningen av disse gruppene eller komiteene. Deres medlemmer er som regel erfarne advokater med lang fartstid i yrket.

I advokatkurset for advokatfullmektiger, som må gjennomføres for å få kunne bli advokat, står etikk på dagsorden. Da med erfarne foredragsholdere.

Begrepet ”God advokatskikk” er ikke et statisk begrep. Slik at dette vil bli en konkret vurdering ifra sak til sak. Styret i Advokatforeningens disiplinærnemnd i Oslo Krets avga den 19. desember 1973 følgende uttalelse på hva som er god advokatskikk:

”Innholdet i begrepet god advokatskikk, bestemmes av hva som tjener klientens lovlige interesser, hva som bidrar til en trygg og rettferdig rettspleie og hva som er hensynsfullt overfor kolleger og andre. Advokatforeningens regler for god advokatskikk er eksempler på hva som vil være riktig i bestemte situasjoner. Begrepet har imidlertid et videre innhold med gyldighet for enhver anledning hvor man opptrer i egenskap av å være advokat, enten det er på vegne av en klient - eller som i dette tilfellet – avgir en uttalelse under navn og tittel hvor advokatens sakkyndighet vil bli tillagt vekt.”⁵⁵

⁵⁵ U. I, s. 298

4 Grunnleggende idealer

RGA og ERL er søkt å være en kodifikasjon av de prinsipper og idealer som ligger til grunn for ”advokatens virke”. Selv om ulike forfattere vektlegger ulike idealer (med sine korresponderende punkter i RGA) synes det å være en enighet rundt tre forhold eller idealer som peker seg ut som viktige⁵⁶, eller grunnidealene om en vil.

Disse er advokatens uavhengighet, plikt til å holde seg faglig oppdatert og kravet til konfidensialitet.

I tillegg til disse har man de siste tiårene sett en voldsom utvikling i mediernes omtale av og interesse for rettsordenens virksomhet. Det offentlige rom har blitt større og større, både i forhold til samfunnet forøvrig og i forhold til rettspleien. Selv om også sivile tvister i pressen har utviklet seg i pressen til rene ”kommersielle såpeoperaer”⁵⁷, er det straffesakene som virkelig fanger mediernes oppmerksomhet. At straffesakene er gjenstand for oppmerksomhet er for så vidt ikke noe nytt, forsvarerkjempen Alf Nordhus var en pioner i å bruke mediene.⁵⁸ Men det nye i de siste tiårenes utvikling er hvor langt mediene går i sin dekning av straffesakene.⁵⁹ Enkelte straffesaker har vært gjenstand for en enorm mediedekning, som man både i et retthistorisk og journalistisk perspektiv ikke har sett maken til tidligere. Dette har ført til at forsvareren ikke bare er nødt til å måtte forholde seg til mediene, men også ha en gjennomtenkt etisk holdning til dette.

I det videre er vil jeg gjennomgå de grunnleggende idealene, samt forsvarerens holdning til media.

⁵⁶ Wilhelmsen og Woxholth (2003) s. 37

⁵⁷ Schiøtz (2006) s. 293

⁵⁸ Andenæs (1989) s. 24

⁵⁹ Wilhelmsen og Woxholth (2003) s. 81

5 Forsvarerens uavhengighet

5.1 Innledning

Det grunnleggende kjennetegnet ved advokatrollen består i at advokaten skal ivareta klientens interesser. Dette fremgår av RGA pkt. 1.2, 2.1 og 3.2.

En advokats klienter, også de sivile, har i liten grad evne og mulighet til å kontrollere at kravet om uavhengighet blir etterlevd. Saken vil ofte dreie seg om kompliserte rettslige spørsmål hvor klienten må stole på advokatens vurdering. Klienten må derfor ha en grunnleggende tillit til at advokaten ikke er bundet og ikke har lojalitetsbånd til andre enn klienten.⁶⁰ Dette er en nødvendighet for at advokaten skal kunne leve opp til de forpliktelser han tar på seg gjennom oppdraget. Som Advokatforeningen uttrykker det: ”Advokatens uavhengighet er et grunnleggende prinsipp i ethvert rettssamfunn.”⁶¹

Nødvendigheten av at advokaten ivaretar klientens interesser, og ingen andres, kommer klarest til uttrykk når advokaten bistår klienten som hennes forsvarer. Forsvarerens rolle er jo nettopp å holde frem de forhold som taler til tiltaltes fordel. Og som advokat Helge Aarseth⁶² uttrykker: ”Tiltaltes tillit til sin advokat og publikums tillit til rettssamfunnet generelt ville bli alvorlig svekket dersom forsvareren skulle stå i noe avhengighetsforhold til domstolen, påtalemyndigheten eller andre.”.

Det grunnleggende kravet om uavhengighet finner man i RGA pkt. 2.1.1: ”For å leve opp til forpliktelsene som en advokat påtar seg, er det nødvendig at han er uavhengig slik at hans råd og handling ikke påvirkes av uvedkommende hensyn, især er det påkrevet at han ikke lar seg påvirke av egne personlige interesser eller press utenifra”.

⁶⁰ Wilhelmsen og Woxholth (2003) s. 45

⁶¹ Haraldsen (2005) s. 32

⁶² Aarseth (2006) s. 276

Som nevnt er RGA gitt virkning som forskrift, og gjelder derfor alle advokater, men også flere bestemmelser i domstoloven og advokatforskriften er utformet og begrunnet i uavhengighetsprinsippet. For eksempel bidrar reglene om fritt forsvarervalg til å sikre advokatens uavhengighet.

Selv om retten til fritt forsvarervalg primært er begrunnet i hensynet til siktede, bidrar den også til å sikre forsvarerens uavhengighet. Ved å legge forsvarervalget til siktede, og ikke domstolene eller annen offentlig instans, kan forsvareren gjennomføre sitt oppdrag uten binding til andre enn klientens interesser.⁶³

Den juridiske litteraturen synes å fokusere for det meste på krav til uavhengighet til klientens motparter, de såkalte interessekonfliktene (conflicts of interest), men som blant annet Wilhelmsen og Woxholth påpeker⁶⁴ ligger det adskillig mer i kravet til uavhengighet. Grovt sett kan man dele kravet til uavhengighet inn i fire relasjoner: uavhengighet i forhold til motparten, i forhold til klienten, i forhold til andre og i forhold til oppdraget.⁶⁵

5.2 Uavhengighet i forhold til motparten

Det gir seg selv at man ikke kan representere en klient når man er knyttet til denne klientens motpart. Å representere en klient mens man selv er nært forbundet med motparten, vil klart være uetisk da man vil mangle den nødvendige uavhengighet. Dette være seg enten; man har økonomisk fellesskap, er i nær familie, eller på annen måte er nært knyttet til motparten eller hans advokat. Ved siden av disse klare uetiske tilfellene gir RGA i punkt 3.2.2 regler imot dobbeltrepresentasjon, og i punkt 3.2.3 regler om

⁶³ Aarseth (2006) s. 285

⁶⁴ Wilhelmsen og Woxholth (2005) s. 45

⁶⁵ Haraldsen (2005) s. 34

klientkollisjon.⁶⁶ Hva som i det enkelte tilfellet tilsier at advokaten ikke er tilstrekkelig uavhengig, vil måtte vurderes konkret i hver enkelt situasjon.⁶⁷

For forsvareren vil motparten alltid være staten representert ved påtalemyndigheten. Det er staten som tar på seg å etterforske saker, og evt. ta ut tiltale imot den siktede jfr. Strl. § 77.

Et mulig problem i forhold til uavhengighet overfor motparten, kan tenkes å oppstå der en forsvarer med bakgrunn i påtalemyndigheten, kommer i kontakt med en sak han også arbeidet med der. Et slikt forhold ville ført til at han hadde vært inhabil som dommer, se D § 106 nr. 7. Slik at han etter strpl. § 106, annet ledd må melde ifra til retten, som avgjør om han kan tjene som forsvarer.

5.3 Uavhengighet i forhold til oppdraget

Kravet til uavhengighet innebærer også at advokaten ikke må ha egne personlige motiver knyttet til selve oppdraget. Dette kan være snakk om økonomiske interesser i form av selve oppdraget, eller utfallet av dette. Hva gjelder de økonomiske motiver, er disse regulert i RGA pkt. 2.1.2 og har også sammenheng med reglene om salærberegning. Tanken bak bestemmelsene er at de skal forhindre advokaten i å bli påvirket av økonomien i en sak, slik at det kan gå ut over hans uavhengige rådgivning.⁶⁸

Men det kan også hende at en advokat tar saken fordi den har vært omtalt i media, og han ønsker å utnytte dette for å profilere seg selv. Når det gjelder bruk av media må det bare skje der hvor det tjener klientens interesse, og som hovedregel må samtykke være innhentet. Mer om dette i punkt 8.

⁶⁶ Wilhelmsen og Woxholth (2005) s. 47

⁶⁷ Aarseth (2006) s. 279

⁶⁸ Wilhelmsen og Woxholth (2003) s. 51

Der hvor den siktedes interesser er tjent med å komme frem til en minnelig ordning, skal advokaten arbeide for å oppnå det jfr. RGA pkt. 3.1.3. I mindre straffesaker, eksempelvis foreleggssaker kan det være tjenelig for klienten å godta forelegget. Forsvareren kan her ikke ta hensyn til egen interesse av å prosedere saken.

Også personlige forhold kan påvirke oppdraget. Aarseth fremholder at for eksempel politisk aktivitet eller fritidsaktiviteter kan påvirke uavhengigheten.⁶⁹ Det er også en særlig regel i RGA pkt. 4.7 hvor advokater som kan tenkes å bli oppført som vitner, bør vise ”varsomhet” med å være prosessfullmektig i samme sak.

5.4 Uavhengighet i forhold til egen klient

Kravet til advokatens uavhengighet, også i forhold til sin egen klient, byr på mange vanskelige grensedragninger. Ofte vil man oppleve at klienten vil ha krav eller ønsker som det vil være uetisk av advokaten å oppfylle. Ønsket om å tekkes klienten, da det er han som skaper inntektsgrunnlaget, kan også være stort. Undertiden kan det også hende at man som vedkommendes advokat blir engasjert i saken, og i sin iver etter å hjelpe klienten, ”glemmer” sin overordnede plikt til å fremme rett og hindre urett, jfr. RGA pkt. 1.2 siste ledd.

Særlig kan forsvareren oppleve klienten setter uavhengigheten på prøve. Dette kan gjelde de åpenbare tilfeller hvor klienten ber forsvareren om å underslå eller fremskaffe bevis, påvirke vitner eller andre åpenbart uetiske handlinger. Selv om dette isolert sett er i klientens interesse, er det et åpenbart brudd med god advokatskikk. Dette kan også være å utvise grov uforstand i tjenesten, jfr. strl. § 325.

Det er imidlertid mange mindre åpenbare problemstillinger knyttet til det å være uavhengig i forhold til klienten. Et tilfelle er der hvor klienten er blitt varetektsfengslet, og ber forsvareren om å hjelpe henne med praktiske gjøremål, i forbindelse med fengslingen.

⁶⁹ Aarset (2006) s. 281

Fengslingen har som regel kommet brått på den siktede, og med utgangspunkt i ERL pkt. 2.5, tredje ledd; skal forsvareren gi siktede den hjelp og støtte som er nødvendig.

Dette kan innebære å underrette familie eller arbeidsgiver, avskjære inkasso og lignende. Det er som regel uproblematisk å varsle for eksempel familien, uten å ha samtykke i fra politiet til dette.

Likevel bør forsvareren være aktsom når det gjelder å utføre praktiske gjøremål for den siktede. Som Thor Langbach påpeker: ”Det er dessverre slik at en del siktede prøver å utnytte godtroende forsvarere.”⁷⁰

Et eksempel på dette kan være som følger: klienten blir varetektsfengslet, av hensyn til etterforskningen. I møte med sin advokat ber han forsvareren om å ringe hans mor, og fortelle at han ikke kommer hjem i kveld. Dette er tilsynelatende greit, men hvis han også ber forsvareren melde ifra til hans kjæreste, som han skulle møte kvelden etter, bør forsvareren tenke seg nøyere om. Situasjonen er tilsynelatende uskyldig nok, og siktede virker troverdig. Det at forsvareren synes det er prisverdig at klienten bryr seg om sine nærmeste, kan gi ham sympati for den siktede, og han ringer både siktetes mor og kjæreste. Men det kan oppstå problemer dersom etterforskningen viser at siktetes kjæreste var delaktig, og det blir klarlagt at hun ødela beviser, siden hun fikk vite av siktetes forsvarer at han var blitt arrestert. Forsvarer har her forpurret politiets etterforskning, på en kritikkverdig måte.

Det tryggeste er derfor å overlate denne typen beskjeder til politiet eller en sosialarbeider i fengslet.⁷¹ Dersom siktede skulle insistere på at hans forsvarer er den som kontakter pårørende, bør spørsmålet legges frem for politiet i nøytral form. Siktede må selvfølgelig bli gjort klar over at dette kan skje i forkant. Kanskje var det ikke ”så farlig” å varsle kjæresten likevel. Regelen er da også den at kommunikasjon med familie, venner eller

⁷⁰ Langbach (1996) s. 129

⁷¹ Langbach (1996) s. 130

kollegaer som går utover det å underrette om selve fengslingen, skal klareres med politiet.⁷² Det er da også helt klart uetisk å la siktedes låne forsvarerens egen telefon, uavhengig av formål.

Samme varsomhet bør utøves i forhold til brev som siktede ønsker at advokaten skal levere. All post fra siktede skal kontrolleres, enten av politiet eller fengselet. Dersom en forsvarer velger å ta imot et brev fra siktede, bør adressaten hente dette brevet hos forsvarerens kontor.

Også i tilfeller der hvor klienten ikke er fengslet kan det tenkes situasjoner som kan føre til problemer. For eksempel hvis en kjent klient kommer og ber om å låne penger, og forklarer at det er til en reise for å besøke en venn i nød. Forsvareren bør på generelt grunnlag ikke låne en klient penger, selv i de tilfeller hvor klienten er i en nødsituasjon. Pengene kan tenkes brukt i et kriminelt foretak, for eksempel transport av narkotika og forsvareren har i dette tilfellet bistått dette.

I tilfeller som nevnt over, og hvor forsvareren ikke har ønsket å etterkomme klientens ønsker, er det alltid en risiko for at klienten ønsker å bytte advokat. Der hvor klienten ønsker en uetisk handling, må forsvareren naturligvis nekte å gjøre dette, og forklare hvorfor for klienten. Dersom den siktedes reaksjon da er å bytte advokat får dette så bare være. Forsvareren må i slike tilfeller, se bort i fra all egeninteresse i form av salær. Dersom en advokat involverer seg i forhold som nevnt ovenfor, har han ikke bare vist manglende etisk vurderingsevne, men også vist at han ikke har forståelse for hva forsvarergjeringen går ut på.

Forsvareren skal opptre som en uavhengig rådgiver, og hjelpe sin klient innenfor rammene som advokatetiske og lovregulerte regler stiller opp. Forsvareren er avhengig av å ikke bare nyte tillit fra klienten men også fra andre kretser.

⁷² Hall (2005) s. 161

5.5 Uavhengighet i forhold til andre

Advokaten må også være uavhengig i forhold til andre interesser, enn de som er nevnt over. Advokater kan lett tenkes å være i et avhengighetsforhold, og dette kan få betydning for advokatens håndtering av oppdraget. Et slikt forhold kan være hvordan advokatvirksomhet er oppbygd. I advokatvirksomheter med flere partnere og ansvarlige advokater, kan det oppstå press ifra andre advokater i forhold til eksempelvis inntjening, dette kan svekke advokatens uavhengighet.

Regler for hvordan man skal organisere virksomheten er inntatt i domstolloven samt supplerende bestemmelser i RGA pkt. 2.1.3. Det følger av D § 232 første ledd at i selskap der hvor advokaten er deltaker, kan han ikke instrueres av for eksempel daglig leder, partnere eller andre advokater om den faglige utførelsen av et oppdrag gitt ham.

Et annet eksempel som kan svekke advokatens uavhengighet er der hvor en advokat eller flere fra samme firma representerer flere klienter i samme sak. Dersom klientene har motstridende interesser, eller får det i løpet av sakens gang, er dette uheldig. RGA pkt. 3.2.2 hindrer slik dobbeltrepresentasjon, også i de tilfeller hvor det er en risiko for at klientenes interesser er motstridende.

De fleste forsvarere vil se det som fordelaktig å ha et godt forhold til domstolene, ikke minst de domstolene som advokaten ofte har kontakt med. Dette gjelder særlig for forsvarsadvokatene da domstolene oppnevner forsvarer for tiltalte dersom han ikke velger en forsvarer selv. Domstolen vil i slike tilfeller oppnevne en av sine faste forsvarere, men dersom denne er forhindret i å ta saken vil domstolen sette saken ut til andre forsvarere jfr. strpl. § 103.”Det ligger med andre ord et poeng altså i å markedsføre seg ovenfor domstolen.”⁷³

⁷³ Langbach (1996) s. 67

Det at advokaten pleier et forhold til domstolen må likevel ikke medføre at klientens interesser kommer bak i køen. Dette fremgår av RGA pkt. 2.1.1 tredje punktum. Advokaten må heller ikke unnlate å utøve kritikk av retten, så lenge det er grunnlag for det og i klientens interesse jfr. RGA pkt. 4.1 tredje punktum.

Reglene om fritt forsvarervalg sørger også for at det ikke foreligger et avhengighetsforhold. Siktedes rett til selv å kunne velge sin forsvarer er en grunnleggende rettighet. Denne rettigheten er forankret både i vår norske straffeprosesslovgivning og i internasjonale menneskerettskonvensjoner.⁷⁴ Av EMK art. 6, tredje ledd, litra c, fremgår det at siktede har rett til å velge egen forsvarer. Selv om reglene om fritt forsvarervalg hovedsaklig er til for å sikre siktedes stilling og interesser, er den et viktig vern for forsvarsadvokaters uavhengighet. Ved at forsvarervalget er siktedes og ikke domstolens eller påtalemyndighetens, kan advokaten utføre sin forsvarergjerning uten å være bundet til noen andre interesser. Dette må også antas å gjelde selv om siktede ikke har ønsket en spesiell forsvarer, da hun uansett har fått valget.

⁷⁴ Aarseth (2006) s. 285

6 Plikten til å holde seg faglig oppdatert

I RGA er kravet til å holde seg faglig oppdatert kommet indirekte til uttrykk igjennom pkt. 3.1.4 Her fastslås det at en advokat ikke skal påta seg oppdrag dersom han vet eller burde vite at han mangler den nødvendige kompetanse. Regelen er et utslag av den grunnleggende plikt til å ivareta klientens interesser etter pkt. 1.2 og 3.1.2. En advokat som ikke etterlever kravet til å holde seg faglig oppdatert, vil ikke opptre i samsvar med disse generelle reglene.⁷⁵

Videre bestemmes det at der hvor advokaten burde skjønne eller vet at hans arbeidssituasjon ikke gjør at han kan operere med den nødvendige faglige grundighet i forhold til et evt. nytt oppdrag, skal han ikke påta seg dette. Men likevel slik at dersom han kan ajourføre seg på det aktuelle området innen rimelig tid, kan han likevel akseptere oppdraget. Et eget punkt i ERL om at advokater skal holde seg oppdatert innenfor de områder de jobber, med er ikke uttrykkelig formulert, men er i juridisk teori ansett som et selvsagt krav.⁷⁶

Ansvar for å holde seg faglig oppdatert vil ligge på den enkelte forsvarer selv, og man vil være nødt til å drive en kontinuerlig egenopplæring og oppfriskning.

Advokatforeningen har som følge av dette etablert et krav til obligatorisk etterutdanning, hvor må man over en femårs periode må ha minst 80 timer med relevant etterutdanning, hvorav minst fem timer må omhandle etikk.⁷⁷

⁷⁵ Haraldsen (2005) s. 84

⁷⁶ Wilhelmsen og Woxholth (2003) s. 43

⁷⁷ Advokatforeningen, regler for obligatorisk etterutdanning (2008)

Advokatforeningen har også innført et incentiv gjennom trusselen om en økonomisk bøtesanksjon, hvis størrelse avhenger av antallet manglende timer.

For en forsvarer vil det være viktig å være godt fortrolig med strafferett og prosesslovgivning, og naturligvis å være ajourført med de endringer i lover og vedtak som de folkevalgte fatter. Man må også være orientert om nye dommer som avsies. Men det er også nødvendig å følge med på lovforslag og kriminalpolitiske tendenser. En mulig skjerpelse eller en liberalisering kan få betydning før den vedtas, da det kan ligge viktige kriminalpolitiske signaler i denne.

Også andre nærliggende fagkretser kan det være greit å ha oversikt over, da forsvarervirket fordrer mer enn jus.⁷⁸ Det kan være nødvendig for en forsvarer å ha innsikt i psykologi, psykiatri og medisin da man møter disse fagfeltene for eksempel i spørsmål om tilregnelighet eller sikring. De enkelte saker kan ofte ha spesifikke medisinske sider. Derfor kan det være nødvendig å ha en generell medisinsk plattform og lære seg fagterminologien slik at en kan kommunisere med medisinere, sakkyndige og forstå ulike rapporter. Med en generell plattform vil man også være i stand til å vite hvor man skal begynne når man må sette seg inn i en spesiell del av faget.

Fagfelter som kriminologi og sosiologi samt rettssosiologi er også fordelaktig å gjøre seg kjent med. Akkurat som man må holde seg oppdatert med lovendringer, er det fordelaktig å følge med på den utviklingen innenfor disse vitenskapene. Selv om det neppe er å bryte med god advokatskikk å ikke være oppdatert med det siste innen f. eks. rettsmedisinsk forskning, kan det være fordelaktig, og gi en dypere innsikt i straffesaker. På denne måten vil en settes i stand til å bedre ivareta klientens interesser, som jo ligger til grunn for hele virket som forsvarer.

⁷⁸ Andenæs (1989) s. 18 og Langbach (1996) s. 46

7 Kravet til Konfidensialitet og fortrolighet

Det er opplagt at det for en advokat er av absolutt nødvendighet å ha tillit hos sin klient. Dette er stadfestet i RGA pkt. 2.2.

For advokater generelt men forsvarere spesielt, er dette tillitsforholdet viktig. En av grunnpilarene i dette tillitsforholdet er klientens visshet om at de opplysninger han betror til sin advokat er taushetsbelagt.

7.1 Rettslige rammer

Taushetsplikten er hjemlet både i lov og i advokatforskriften. RGA pkt. 2.3 oppstiller både en taushetsplikt og en diskresjonsplikt / fortrolighetsplikt. Taushetsplikten er oppstilt gjennom en referanse til ”den taushetsplikt han er pålagt gjennom lovgivningen”.

Reglen i RGA 2.3 peker her egentlig bare det opplagte, det at advokaten må overholde den taushetsplikt som er pålagt ham igjennom lovgivningen. Alle som yter rettshjelp, som ikke er advokater, er pålagt taushetsplikt etter D § 218, og kan straffes med bøter eller fengsel i inntil tre måneder etter D § 234. Men D § 218 gjelder ikke for advokater, den sentrale bestemmelsen for advokater, og følgelig også forsvarere, er strl. § 144 som pålegger den samme taushetsplikten, men forhøyer strafferammen til 6 måneder i fengsel.

Strl. § 144 retter seg imot forsvarere som ”rettsstridig åpenbarer hemmeligheter” som er ”betrodd dem” i ”stillings medfør”. Bestemmelsen inneholder to skranker, en alminnelig rettsstridsreservasjon og krav til at det må være en ”hemmelighet”. Rettsstrid avskjæres først og fremst ved at den som har krav på hemmelighold går med på at hemmeligheten avsløres. Videre må det være snakk om en hemmelighet, dette innebærer at allment kjente forhold eller forhold som er allment tilgjengelig ikke omfattes av taushetsplikten. Ellers stilles det ingen krav til ”hemmelighetens” art. At den må være ”betrodd” i ”stillings

medfør” til forsvareren innebærer at opplysninger som er kommet ham til kjennskap på andre måter ikke rammes. Grensedragningen imellom hva som blir betrodd til advokaten og hva hun fikk kunnskap om på andre måter, blir imidlertid vanskelig å trekke i praksis.

RGA pkt. 2.3.2 annet ledd fastslår simpelthen at advokaten også må behandle opplysningene han får kjennskap til, med fortrolighet. Også når disse ikke er omfattet av hans lovbestemte taushetsplikt.⁷⁹ Denne plikten til fortrolighet eller diskresjon omfatter således all informasjon som forsvareren blir kjent med i virket, og er ikke begrenset til hemmeligheter eller betroelser. Men også her vil opplysninger og forhold som er allment kjent ikke falle inn under diskresjonsplikten.

Siden fortrolighetsplikten er skilt ut som et eget ledd, er det grunn til å anta at den ikke er like vidtgående som taushetsplikten. Fortrolighetsplikten innebærer ikke noen absolutt plikt til hemmelighold.⁸⁰ Advokaten står noe friere i vurderingen av om han skal gå ut med deler av opplysningene. Videre inneholder ikke plikten et forbud imot å meddele opplysninger som er underlagt fortrolighet med andre.⁸¹

Avgjørelser i Disiplinærnemnden viser også dette. I U bind VI s. 191, ble det ansett for ikke å være i strid med verken taushetsplikten eller fortrolighetsplikten at en advokat hadde fortalt en venn, at det var tvist om betaling av hans salær. I B bind I: hadde en advokat opplyst grunnen for at han trakk seg ifra et oppdrag til media. Selv om en normalt bør unngå å gjøre dette, hadde advokaten etter omstendighetene ikke brutt god advokatskikk.

Brorparten av avgjørelsene viser imidlertid at brudd på fortrolighetsplikten forekommer forholdsvis hyppig.⁸²

⁷⁹ Haraldsen (2005) s.51.

⁸⁰ Haraldsen (2005) s. 53

⁸¹ Wilhelmsen og Woxholth (2005) s. 42

⁸² Wilhelmsen og Woxholth (2005) s. 42

7.2 Spesielle dilemmaer for forsvareren i forhold til taushetsplikten.

For forsvareren er utgangspunktet at det er klienten, den siktede, som har krav på den beskyttelse som taushetsplikten gir. Det er derfor klienten som kan oppheve taushetsplikten ved å samtykke til at informasjon blir delt. I det videre skal jeg se på noen tilfeller hvor dette kan volde etiske dilemmaer.

7.2.1 Obstruksjon av politiets etterforskning

Det er klienten som er den taushetsberettigete etter strl § 144 og RGA 3.2. Politiet har ikke det samme vernet. Det kan derfor tenkes at forsvareren har fått opplysninger fra politidokumentene som han mener kan være fordelaktig å dele med for eksempel pressen, og får klientens samtykke til å gå ut med disse. Dersom dette hindrer politiets etterforskning vil forholdes rammes av strl. § 325 om grov uforstand i tjenesten, og det vil gi seg selv at en har brutt med god advokatskikk. RGA vil i slike tilfeller som oftest bli konsumert av strl. § 325. Men selv om forholdet konsumeres, kan det likevel medføre disiplinære reaksjoner mot advokaten.

7.2.2 Tilståelse overfor forsvareren – nektelse ovenfor retten.

Et av de vanligste spørsmålene som dukker opp i den juridiske faglitteratur, og som samtidig potensielt kan være et av de vanskeligste spørsmålene for forsvareren, er hva forsvareren gjør dersom han kommer i en situasjon hvor den tiltalte tilstår utelukkende ovenfor ham. Hvor klienten så venter at forsvareren skal prosedere på frifinnelse.

Heldigvis inntreffer ikke denne situasjonen så ofte⁸³, siktede vil som oftest forsøke å overbevise forsvareren om sin uskyld fremfor å tilstå.

Rode poengterte for studentene ved Kongelige Fredriks våren 1949, at han i sin karriere aldri hadde opplevd å møte problemstillingen i praksis.⁸⁴ En annen kjempe: Fredrik Stang-Lund opplevde heller ikke at dette skjedde ofte: "I min lange praksis har det bare hendt mig

⁸³ Hall (2005) s. 164 og Langbach (1996) s. 38

⁸⁴ Rode (1949) s. 14

et par ganger og da har jeg kunnet trekke mig tilbake i tide og under slike omstendigheter at det ikke har vært eller kunnet være til skade for siktede.”⁸⁵

At problemstillingen kommer sjeldent opp i praksis, gjør den nødvendigvis ikke mindre aktuell av den grunn. For den forsvareren som blir stilt i en slik situasjon er det imidlertid liten veiledning og trøst i det faktum at det kan bli lenge til neste gang.

Det understrekes av så godt som alle som har skrevet om temaet, at hvordan man går frem i en slik situasjon til syvende og sist blir opp til den enkelte forsvarer.

7.2.2.1 Avskjæring av nektelsen, muligheten for strafferabatt

Den mest praktiske og kanskje også mest etiske måte å løse problemet på, er å prøve å overbevise klienten om å tilstå. Dersom siktede først er kommet så langt i sin egen bearbeidelse av det som har skjedd, at han tilstår ovenfor forsvareren, kan det tenke seg at han er klar for å tilstå også ovenfor ordensmakten. Det kan ofte være slik at tiltalte enten i fengsel, varetekt eller isolasjon kommer på tanken om å tilstå. Tilståelsen til forsvareren den personen i prosessen, som han stoler mest på, blir en slags prøve for å måle reaksjon. Sammen med klienten kan forsvareren gå igjennom saken og vurdere konsekvenser.

Forsvareren kan i en slik situasjon råde ”at siktede så fort som mulig ber om å komme i nytt avhør for politiet så han kan gjenta tilståelsen der.”⁸⁶ Ett annet aspekt er muligheten for å få strafferabatt ved å gi en uforbeholden tilståelse og samarbeide med politiet jfr. strl §59 annet ledd. Forsvarer må opplyse siktede om muligheten for dette.

Men dette er heller ikke uproblematisk. Å presse frem en tilståelse kan resultere i at klienten føler seg sviktet av forsvareren. Dersom domfelte i etterkant føler seg ”lurt” av forsvareren, kan det gjøre det vanskeligere for ham, å forsone seg med både straffen så vel som selve handlingen.

⁸⁵ Stang-Lund (1949) s. 104

⁸⁶ Meyer (1973) s. 111

Videre er det ingen standardiserte ”satser” for strafferabatt ved tilståelse. Strl. § 59 åpner nå for at påtalemyndigheten kan gi tilståelsesrabatt i form av at det nedlegges påstand for retten om en lavere straff, en det siktede ellers kunne ha fått. Slik ”kjøpsslåing” med straff er et etablert element ifra den anglo - amerikanske strafferett, kjent som ”plea bargains.”⁸⁷ Et forslag om ny regel i strpl. § 233a om å kunne gi et bindende tilsagn om lavere straff, dersom siktede avgir en uforbeholden tilståelse, møtte sterk motstand under høringen.⁸⁸ Lovforslagets skjebne er våren 2010 fremdeles uviss, det bekreftes av Justisdepartementets lovavdeling at forslaget fremdeles er under behandling, og venter på å bli ytterligere utredet.⁸⁹

Prinsippet om at domstolene er ubundet av tiltalen eller påstander som er fremsatt, jfr. strpl. § 38, synes derfor fremdeles å være gjeldende. Men Høyesterett har likevel uttalt at påtalemyndighetens tilsagn om lavere straff må ”tillegges en viss selvstendig betydning”.⁹⁰ Avgjørelsen er kritisert av Strandbakken.⁹¹

En uforbeholden tilståelse vil etter dette, ha en viss betydning for straffeutmålingen. Forsvareren må imidlertid være forsiktig eller tilbakeholden med å love eller garantere for en slik strafferabatt.

7.2.2.2 Å frasi seg oppdraget

ERL og RGA gir liten føring for hvordan en forsvarer skal gå frem når siktede tilstår overfor forsvareren, men ønsker at han skal prosedere på uskyld. Utgangspunktet må være å råde klienten til å tilstå ovenfor politiet. Slik ”fremmer forsvareren rett, og hindrer urett”

⁸⁷ Rt. 2007 s. 616

⁸⁸ Andenæs (2009) s. 78

⁸⁹ Justisdepartementets lovavdeling (2010)

⁹⁰ Rt. 2007 s. 752

⁹¹ Strandbakken (2008) s. 65

jfr. profesjonsløftet så vel som RGA. 1.2. Men dersom klienten først ønsker at forsvareren skal prosedere på frifinnelse er han bundet av klientens ønske, såfremt man ønsker å fortsette oppdraget vel og merke.

ERL gir en mulig løsning i punkt 6.1 annet ledd. Etter ERL pkt. 6 har advokaten en plikt til å fullføre oppdraget, men etter annet ledd kan han frasi seg oppdraget ”dersom klienten erkjenner skyld bare ovenfor forsvareren” men dette må skje uten at klientens interesser blir skadelidende jfr. siste del. Dette gir mulighet for forsvareren å trekke seg.

Og dersom forsvareren opplever det som problematisk å fortsette for en klient som har erkjent skyld, har han også en plikt til å trekke seg. Men man kan da ikke gi noen forklaring på hvorfor man trakk seg. Det ville vært et klart brudd med taushetsplikten.

7.2.2.3 Situasjoner der det ikke er mulig å trekke seg.

Det kan hende at bekjennelsen kommer meget nære hovedforhandlingen, eller i en pause under hovedforhandlingen. Slik at det ikke er mulig å trekke seg ifra oppdraget. Også det at klienten og hans pårørende har stor tillit til forsvareren eller at media slår voldsomt opp at forsvareren har trukket seg, vil kunne resultere i at det ikke mulig å trekke seg jfr. ERL pkt. 6.1. Som Langbach skriver: ”det kan gjøre et merkelig inntrykk – og være til skade for siktedes sak – når forsvareren uten begrunnelse plutselig fratrer.”⁹²

Det kan slik tenkes at et etisk ”riktig” utfall, som det at en trekker seg ifra oppdraget, blir ”galt”. En klient som sitter i varetekt er utvilsomt i en sårbar situasjon, og ofte kan forsvareren fremstå som den eneste personen klienten føler at han kan stole på.

Sett at klienten i et fortvilet øyeblikk velger å tilstå, (for så å ønske at man prosederer på frifinnelse) kan det bli galt å si ”beklager jeg kan ikke hjelpe deg”, og så gå ut av fengselet med ren samvittighet. Dette fordi at det grunnleggende etiske bud bak forsvarervirket er å hjelpe klienten.

⁹² Langbach (1996) s. 39

7.2.2.4 Å prosedere imot bedre viten.

Det er altså ikke alltid mulig for forsvareren å frasi seg oppdraget. Alternativet er da å prosedere imot bedre viten. Også kanskje å måtte prosedere med et dalende engasjement, og dermed gi klienten et dårligere forsvar.⁹³

I den siste situasjonen kan en fort oppleve å komme i en tap - tap situasjon: man kan ikke uten videre trekke seg, men ens egen etikk og overbevisning vil føre til et kvalitativt dårligere forsvar. Den overordnede tanken om at det er klientens beste som skal legges til grunn vil da tale for at man etter en avveining likevel måtte trekke seg, f. eks ved å sørge for at klienten kan få et godt forsvar av en annen advokat.

Den andre muligheten er da å prosedere imot bedre viten. Forsvareren som velger å fortsette oppdraget må i slike tilfeller, trå meget forsiktig frem. Man må da fokusere på at klientens rettsikkerhet er best mulig ivaretatt og at man selv ikke bryter med de etiske retningslinjene, så vel som lovgivningen.

Å prosedere imot bedre viten kan volde problemer i flere relasjoner, men kanskje særlig i forbindelse med siktedes forklaring. Den siktede kan som kjent avgi falsk forklaring uten frykt for ytterligere straffeforfølgelse. Men forsvareren kan ikke bidra til den samme forklaringen, uten å risikere straff, eller å gå på akkord med de etiske reglene for hans virke.

Problemet kan også oppstå uten at siktede har tilstått ovenfor forsvareren. Siktede spør for eksempel sin forsvarer om hvordan han vurderer et dokumentbevis, og ber om råd for hvordan han skal forklare seg til denne under hovedforhandlingen. Her må forsvareren trå varsomt i sin veiledning til den siktede.

⁹³ Hall, 2005, s. 163

Ett annet moment er hvordan en slik tilståelse vil påvirke det videre arbeidet forsvareren gjør. Langbach peker i sin bok,⁹⁴ på at en praktisk arbeidsform i de tilfeller hvor ”siktedes forklaring ikke stemmer overens med bevisene, ” vil kunne være å si at slik som bevisene foreligger ”kan de tolkes på flere måter”. For eksempel det var X som skjedde eller Y. Man presenterer altså flere alternativer og gjør det mulig for siktede ”å hoppe” på det ene eller andre alternativet, alt ettersom hvilket som er gunstig for hans forklaring. Dersom denne er objektivt uriktig, kan det sies at man har bidratt til en uriktig forklaring.⁹⁵ Men som Langbach forklarer: ”slike utspørringsmetoder vil ofte være en nødvendighet i arbeidet med å finne en strategi for forsvaret”. En mer nøktern utspørring av siktede i forhold til sakens bevis, kan ofte lede til noe ”lite fornuftig”.⁹⁶ Dette synet får også støtte av Arne Gunnar Aas, som fremholder det som en nødvendig strategi i forsvarerarbeidet.⁹⁷

Allerede i en situasjon som beskrevet over vil man være i etikkens grenseland, man kan på den ene siden bidra til en uriktig forklaring. Men man må av hensyn til at klienten skal få et så godt forsvar som mulig, ta stilling til de bevis som foreligger, også i forhold til den siktedes forklaring.

Denne situasjonen blir ytterligere forvansket når siktede har tilstått ovenfor forsvareren. Og at han da ber forsvareren om å vurdere sakens bevis opp imot sin forklaring. En forklaring forsvareren nå vet at er uriktig. Det er uomtvistet at å bidra med viten og vilje til en uriktig forklaring er uetisk. Man må derfor holde seg unna spørsmål som kan lede til en slik forklaring. Og under alle omstendigheter ikke gi instruksjoner til sin klient, slik at man får en forklaring som passer best med bevisene. De færreste forsvarere vil føle det bekvemt å

⁹⁴ Langbach (1996) s. 38

⁹⁵ Aas (2002) s. 33

⁹⁶ Langbach (1996) s. 39

⁹⁷ Aas (2002) s. 33

bidra på en slik måte,⁹⁸ og forsvareren bør heller ikke gi seg ut i en slik dialog med siktede.⁹⁹

Siktedes forklaring må imidlertid alltid være forsvarerens utgangspunkt og det er denne han må forholde seg til i sin prosedyre. Dersom det skulle vise seg at denne er uholdbar, må han like fullt forholde seg til denne, dette er forsvarerens lodd. Forsvaret bør derfor rettes imot tekniske bevis, og hvorvidt beviskravene er oppfylt.

Advokat Brynjar Meling tar i intervju med Aftenposten¹⁰⁰ til orde for en slik tilnærming: ”kan jeg hvis jeg slipper å lansere en teori imot bedre vitende, gjøre jobben min og fokusere på politiets bevisbyrde? Og i tillegg prosedere på frifinnelse? Etter min oppfatning kan jeg det” og sier videre til Aftenpostens journalist at: ”i forhold til min jobb er det til syvende og sist uinteressant om klienten snakker sant eller ei”.

Men han presiserer også i samme artikkel at det er viktig at han ikke: ”ljuger eller presenterer et alternativ jeg vet ikke er sant, og samtidig holder fokus på at jobben er gjort” At advokat Meling også forteller om å måtte gå noen runder med seg selv, viser at hvordan man går frem som forsvarer der ens klient tilstår utelukkende til deg, er til syvende og sist en subjektiv vurdering.

7.2.2.5 Er det etisk riktig å prosedere imot bedre viten?

I eldre fremstillinger om advokatetikk finnes det utenkelig å prosedere imot bedre viten. Stang uttrykker at forsvareren ”må ikke fordreie sannheten eller ved andre midler søke å oppnå et bedre resultat enn siktede fortjener” og videre at: ”han må helt og holdent holde seg til sannheten.”¹⁰¹ Av samme oppfatning er Knut Blom som mener at ”forsvareren må

⁹⁸ Langbach (1996) s. 40

⁹⁹ Hall (2005) s. 164

¹⁰⁰ Bentzrød (2002)

¹⁰¹ Stang (1951) s. 50

holde seg til straffeprosessens regler og ikke gå utenfor disse. Og han må ikke ”bevisst søke å utvirke en frifinnelse som han vet er helt gal.”¹⁰² Johannes Meyer er også klar på dette: ”forsvareren må ikke prosedere eller på noen måte handle i saken mot bedre vitende.”¹⁰³

Etter dette skulle det være utenkelig å prosedere imot bedre vitende. Men det kan virke som om forsvarere ikke har denne absolutte tilnærmingen lenger. I nyere litteratur er det heller fremholdt at man da som forsvarer må konsentrere prosedyren rundt spørsmålet om påtalemyndigheten har oppfylt beviskravene.¹⁰⁴ Dersom man ikke ønsker å gjøre dette er alternativet å trekke seg ifra saken, men også dette er omstridt. Andenæs viser til tidligere formann i Advokatforeningen og høyt ansett forsvarsadvokat, Hans Stenberg-Nilsen, som mener at dette kun velter problemet over på en annen advokat.¹⁰⁵ Andenæs kritiserer dette synspunktet da han mener at ”det er å gå for langt i å stille seg for lovovertrederen på hans egne prinsipper.”¹⁰⁶

I saker der hvor det er snakk om forbrytelser imot staten for eksempel skatteunndragelse, viser undersøkelser at flere forsvarere ville synes det som greit å fortsette oppdraget, og prosedere på bevisbyrden. Men i de tilfeller der det er snakk om en forbrytelse imot liv og helse vil færre føle seg bekvemme med å gjøre det samme.¹⁰⁷ Dette kan komme av at de etiske problemene blir større for forsvareren når forbrytelsen retter seg imot et annet menneske, og ikke et abstrakt vesen som for eksempel staten.

Noen standardløsning finnes imidlertid ikke. Hva man gjør vil som bero på situasjonen, ens egne inntrykk av klienten og ens egen etikk. Som intervjuet med advokat Meling viser må

¹⁰² Blom (1978) s. 8

¹⁰³ Meyer (1973) s.103

¹⁰⁴ Hall (2005) s. 164

¹⁰⁵ Stenberg-Nilsen gjengitt i: Andenæs (1989) s. 21

¹⁰⁶ Andenæs (1989) s. 21

¹⁰⁷ Hall (2005) s. 164

hver enkelt forsvarer gjøre seg opp sine egne tanker om dette, hvis man skulle bli komme i situasjonen.

Heldigvis virker det, som tidligere nevnt, at situasjonen sjeldent oppstår. Hvilket som også påpekes i den juridiske teori.

7.3 Sakens dokumenter

Siktede og hans forsvarer har rett til å se og sette seg inn i sakens dokumenter jfr. strpl. §§ 242 og 264. Omfanget av retten varierer imidlertid etter hvilket stadium saken er på.

Det er en grunnleggende rett at siktede skal få se hva som er bakgrunnen for at det rettet mistanke imot vedkommende. Utgangspunktet etter strpl. § 242, første ledd er således at mistenkte, forsvarer eller verge, på begjæring skal gis adgang til å sette seg inn i sakens dokumenter. Dersom begjæringen blir avslått, kan avgjørelsen om dette bringes inn for tingretten jfr. strpl. § 242, tredje ledd.

7.3.1 På etterforskningsstadiet

Dersom innsyn er innvilget får forsvareren en kopi av dokumentene. Dette fremgår av påtaleinstruksen § 16-2. Klienten skal imidlertid ikke få sitt eget sett av sakens dokumenter, på etterforskningsstadiet jfr. påtaleinstruksen § 16-3. Dersom det anses ubetenkelig, kan politiet likevel velge å gi tiltalte et kopisett. Tiltalte kan uansett få lese dokumentene i politiets eller forsvareren nærvær. Det kan være praktisk viktig da saken kan være for stor til at forsvareren med enkelhet kan gjennomgå den for klienten.

Ovennevnte gjelder ikke dersom politiet har fått adgang til å klausulere dokumentene for klienten. Mer om dette i 7.3.3.

Dersom det legges frem dokumenter i et rettsmøte skal offentlig forsvarer ha en ubetinget rett til innsyn i disse, jfr. § 242, første ledd. Unntatt er de tilfeller hvor innsyn vil rokke med rikets sikkerhet. Men dette er tilfelle som sjeldent dukker opp i hverdagen.

7.3.2 Under hovedforhandling

Når saken er brakt inn til retten for pådømmelse er utgangspunktet at det er fullt innsyn for tiltalte og forsvarer. Da hensynet til etterforskningen ikke gjør seg lenger gjeldende i like stor grad. Etter strpl. § 264 sender påtalemyndigheten kopi av tiltalebeslutningen, bevisoppgave og kopi av sakens dokumenter til forsvareren, idet tiltalebeslutningen går til forkynning for tiltalte. Det er da overlatt til forsvareren å vurdere hvorvidt tiltalte skal få sitt eget sett med dokumenter.¹⁰⁸

Forsvareren bør foreta en vurdering av hvorvidt klienten skal få sitt eget sett med kopier. I verste fall kan klienten bruke dokumentene til å presse vitner eller på annen måte misbruke dokumentene. En annen form for misbruk kan være at klienten henger opp dokumenter som ”skrytevegg” på cellen.¹⁰⁹ Dersom dette skjer, og det blir påvist i hovedforhandlingen svekker dette klientens sak betraktelig. Hall fremhever derfor at å ukritisk gi fra seg dokumenter til klienten i seg selv kan være uetisk.¹¹⁰

Samtidig er det ingen lett vurdering å fastslå hvorvidt klienten kan komme til å misbruke dokumentene. Også situasjoner hvor spredning av saksdokumenter kun skader klienten, som i tilfellet med ”skrytegalleriet”, må unngås. Det er ikke lett, å på forhånd kunne forutse at det er fare for misbruk eller spredning.¹¹¹

Dersom klienten tidligere har misbrukt dokumenter må dette være tungtveiende for forsvareren i vurderingen. Videre kan det at tiltalte er del av et kriminelt miljø hvor trusler mot vitner er vanlig eller sakens natur være momenter i vurderingen. Dersom slike indikatorer foreligger og man likevel velger å gi tiltalte eget dokumentsett, kan dette

¹⁰⁸ Hall (2005) s. 166

¹⁰⁹ Hall (2005) s. 167

¹¹⁰ Hall (2005) s. 167

¹¹¹ Langbach (1996) s. 96

utgjøre grov uforstand i tjenesten jfr. Strl. § 325.¹¹² Forsvareren plikter å ta godt vare på sakens dokumenter og påse at disse ikke kommer på avveie.

7.3.3 Klausulerte saksdokumenter

Strpl. § 242 gir forsvareren rett til innsyn i sakens dokumenter, men forsvarerens innsynsrett kan gjøres betinget av at han pålegges taushetsplikt ovenfor siktede. Siktede har selv ingen ubetinget innsynsrett etter § 242, første ledd, 1. punktum, dette er begrunnet i hensyn til etterforskning eller tredjemann. Hvis siktede ikke har full innsynsrett fremholdes det i teorien¹¹³, at det må følge av lovens system, at forsvareren må pålegges taushetsplikt for de deler av dokumentene siktede ikke har rett til å se. Hvis ikke vil forsvareren kunne gjøre bestemmelsen illusorisk ved å opplyse siktede om dokumentenes innhold.

Dette fremkommer ikke klart av forarbeidene, men bestemmelsen er tolket slik både i teori og i praksis.¹¹⁴ Forutsetningen for at forsvarer har en slik taushetsplikt er at det er uttrykkelig fattet et uttrykkelig vedtak av domstolen eller påtalemyndigheten, om at siktede ikke skal ha innsyn.¹¹⁵ Aas synes å kunne registrere et merkbart økende antall tilfeller der forsvarers innsynsrett er betinget av at han pålegges en taushetsplikt ovenfor klienten.¹¹⁶

Etter Aas sin oppfatning er denne utviklingen beklagelig og gjør forsvarervervet vanskelig.¹¹⁷ Aas tar derfor til orde for å imøtekomme et slikt pålegg med krav om fullt innsyn i dokumentene, med rett til å gjennomgå disse med klienten. Altså å klage et slikt vedtak om taushetsplikt for forsvareren inn for tingretten og kreve spørsmålet om

¹¹² Hall (2005) s. 167

¹¹³ Andenæs (2009) s. 273

¹¹⁴ Rt. 1995 s. 1054

¹¹⁵ Kristiansen (2001) s. 42

¹¹⁶ Aas (2002) s. 34

¹¹⁷ Aas (2002) s. 34

klausulering vurdert på nytt jfr. strpl. § 242. Dersom tingretten opprettholder klausuleringen må rettens avgjørelse respekteres dersom forsvareren selv velger innsyn.¹¹⁸

Innsyn bare for forsvarer men ikke for siktede, kan svekke tilliten mellom forsvarer og klienten. Og spørsmålet blir da om forsvarer bør velge å ikke akseptere innsyn så lenge dokumentene ikke kan gjøres kjent for siktede.¹¹⁹

Dette avskjærer på den ene siden en del vanskelige situasjoner som kan oppstå når enkelte dokumenter kun er tilgjengelige for forsvareren. Særlig der hvor klienten er intens og pågående, og prøver å presse forsvareren til å dele denne informasjonen med klienten.¹²⁰

Det kan også bli vanskelig å legge en strategi sammen med siktede når deler av denne vil bero på dokumenter siktede ikke kjenner til.

På den annen side dersom man velger å ikke få innsyn, kan man da risikere å stille opp i et fengslingsmøte der aktor påberoper seg klausulerte dokumenter som man da ikke kjenner innholdet av. Å ikke godta taushetsplikten vil også forvanske forsvarerarbeidet i denne perioden.

Etter ERL pkt. 3.1 skal forsvareren bare godta dokumentinnsyn med taushetsplikt der hvor klienten samtykker til dette. Forsvarer må derfor sette seg ned og snakke med klienten om situasjonen og gi råd i forhold til den spesifikke situasjonen.¹²¹ Forsvareren bør imidlertid ikke ta et prinsipielt standpunkt til hvordan en skal gå frem i forhold til klausulerte dokumenter. Han må derimot foreta vurderingen ifra sak til sak og vurdere sin strategi, ut fra en helhetsvurdering om hva som er best for klientens interesser.¹²²

¹¹⁸ Aas (2002) s. 34

¹¹⁹ Aas (2002) s. 34

¹²⁰ Langbach (1996) s. 92

¹²¹ Aas (2002) s. 34

¹²² Aas (2002) s. 34

7.4 Brudd på taushetsplikten

Som nevnt, hender det at forsvareren må bevege seg i gråsonen mellom de etiske regler for hans virke. En av disse reglene er hans taushetsplikt. Men finnes det tilfeller hvor forsvareren likevel kan eller må bryte taushetsplikten?

Den rådende holdningen er at taushetsplikten er et grunnleggende fundament i advokat / klient- forholdet, og særlig i forsvarervirket er absolutt. Hensynet til klienten som ligger i bunn for forsvarergjerningen er så sterkt at det går foran det meste.

Som disiplinærnemnden for advokater uttaler: ”kapittel 2.3 i disse regler inneholder meget sentrale og avgjørende bestemmelser om fortrolighet og taushetsplikt. En streng etterlevelse av disse normene er avgjørende forutsetninger for den nødvendige tillit som må være tilstede i mellom dem.”¹²³ Likevel kan det tenkes at en advokat vil velge å bryte taushetsplikten. Dersom advokaten velger å bryte denne, må det trolig være en meget alvorlig hendelse han søker å avverge.

Før man eventuelt varsler politi eller annen myndighet, bør man alltid snakke med klienten først. Dersom klienten blir gjort klar over at advokaten vil komme til å varsle politiet eller lignende, vil han kanskje besinne seg og støtte fra seg tanken om å begå et lovbrudd.

Slik at dersom man skulle velge å legge taushetsplikten til side må det være klart at klienten må være forbi planleggingsstadiet av handlingen, og være mer eller mindre klar til å begå den. Der hvor det er andre handlingsalternativer må advokaten alltid velge disse.¹²⁴

7.4.1 Brudd på taushetsplikten for å avverge et lovbrudd

Eksempelvis kan det hende at klienten forteller forsvareren at han ønsker å begå et ran eller skade ekskonen sin. Det er opplagt at man som klientens advokat må fraråde ham fra å begå handlingen. Men er man som vedkommendes advokat, pålagt en taushetsplikt, dersom klienten likevel velger å gå videre med planene og gjennomfører handlingen?

¹²³ ADA-2005-D65

¹²⁴ ADA-2005-D65

Svensk advokatetikk, som forutsettes å være homogen med norsk, fastslår at taushetsplikten kan brytes, men at det sette visse kvantitative krav til den straffbare handlingen: ”det är dock uppenbart att viss kvalifikation krävs”.¹²⁵

Dette er i Sverige uttrykt slik at der hvor det å unnlate å avsløre forholdet er like straffbart¹²⁶, kan en forsvarer bryte taushetsplikten. Men likevel kun i de tilfeller der hvor det er snakk om grove forbrytelser som mord, mordbrann, grovt ran, voldtekt og lignende.

Tilsvarende regel i norsk rett kan ledes ut av strl. § 387. Etter denne er det straffbart å unnlate å hjelpe en som er i livsfare. Dette inkluderer å avverge eller hindre det straffbare forholdet. Hall er blant de som forfekter et slikt synspunkt.¹²⁷ Skranken for å bryte taushetsplikten settes imidlertid høyere siden det etter strl. § 387 er snakk om ”øiensynlig eller overhængende fare”.

Bestemmelsen krever imidlertid at man er pliktig å hjelpe ”etter evne” slik at det likevel kan tenkes at taushetsplikten hindrer forsvareren i å melde ifra.

Tilsvarende bestemmelse finner man også i amerikansk advokatetikk, i ABA Model Code (The American Bar Association etiske regler) rule 1.6 om konfidensialitet fastslås det at: ”A lawyer may reveal: The intention of his client to commit a crime and the information necessary to prevent the crime”.

Selv om utgangspunktet må være en streng etterlevelse av taushetsplikten, taler de beste grunner for at man også i norsk advokatetikk bør ha mulighet til å bryte med taushetsplikten for å avverge en forbrytelse. Men strl. § 387 virker å legge listen for et slikt brudd høyt.

¹²⁵ Ebervall (2008) s. 94

¹²⁶ Ebervall (2008) s. 94

¹²⁷ Hall (2005) s. 165

7.4.2 Brudd på taushetsplikten av hensyn til klientens beste

Et annet tilfelle der det kan være aktuelt å bryte taushetsplikten er de tilfeller hvor brudd på taushetsplikten vil være til klientens beste. En forsvarer opplever f. eks. klienten som psykisk syk, og vurderer å varsle helsetjenesten. Eller det kan hende at klienten oppleves som suicidal og gir uttrykk til forsvareren om at han ønsker å ta sitt eget liv.

Jeg tror at de fleste vil som regel, i en slik situasjon samtykke til at man varsler helsetjenesten. Alternativt vil andre som er i kontakt med personen også trolig velge å varsle, det kan f. eks. være en fengselsprest, en fengselsbetjent eller lignende.

Men situasjonen kan komme på spissen hvor det er forsvareren som må ta et valg.

I svensk advokatetikk er det åpnet for å unnta en for taushetsplikt, dersom en slik nødsituasjon oppstår. Men også her er listen lagt høyt. Advokaten kan bare undra seg taushetsplikt dersom det er for å avverge en katastrofal følge, som for eksempel selvmord. I slike situasjoner kan advokaten bryte taushetsplikten – ”även om dette inte är uttryckt i skriften lag.”¹²⁸

Praksis er sparsomt for denne type saker, men temaet behandles i ADA-2005-D65, som riktig nok gjaldt en sivil sak. En klient hadde uttalt til advokaten sin, at hun vurderte å ta sitt eget liv dersom saken hennes ble behandlet av Høyesterett. Advokaten varslet motpartens advokat så vel som den behandlende dommer i Høyesterett om faren, og fikk saken utsatt. Klienten fikk ikke kjennskap til dette før 6 måneder senere, i et brev ifra motpartens advokat. Disiplinærutvalget fant at advokaten hadde brutt med god advokatskikk. Avgjørelsen ble fattet i disens. Advokaten anket til disiplinærnemnden som enstemmig konkluderte at advokaten hadde handlet i strid med de etiske reglene.

Det ble i avgjørelsen lagt vekt på at advokaten hadde andre alternativer, herunder å frasi seg oppdraget, fremfor å varsle motpartens prosessfullmektig og domstolen. Og at reglene i RGA pkt. 2.3, måtte etterleves meget strengt.

¹²⁸ Ebervall (2008) s. 95

Etter mitt syn kunne saken ha stilt seg annerledes dersom advokaten hadde snakket med sin klient, og opplyst klienten om at han vurderte hennes uttalelser om selvmord som så alvorlige at han så seg nødt til å varsle Høyesterett og motpart, for å begjære saken utsatt. Hadde han snakket med klienten om dette, kunne han ideelt sett fått tillatelse av henne til å gjøre dette. Dersom han ikke hadde fått slikt samtykke, er jeg tilbøyelig til å tro at det hadde vært mer akseptabelt å bryte taushetsplikten. Da færre handlingsalternativer hadde vært tilgjengelige for ham.

Strl. § 387 nr. 1 som er omhandlet over, ble forsøkt påberopt, uten at det endret utfallet av avgjørelsen. Det samme ble straffelovens nødrettsregler i § 47, men dette ble imidlertid ikke drøftet nærmere da utvalget fant at advokatens ikke hadde handlet med den skyld som er nødvendig etter strl. § 144.

Også i Sverige finnes en tilsvarende avgjørelse, gjengitt i ”Advokaten 2007 nr. 8 fall. 13”. Hvor en advokat varslet helsemyndighetene, i brudd med taushetsplikten, i frykt for klienten skulle ta sitt eget liv. Også her utalte den svenske nämnd at advokaten handlet i strid med de advokatetiske regler.

Avgjørelsene er interessante i flere relasjoner. For det første illustrer de at hovedregelen om en absolutt taushetsplikt er meget streng. Som den norske nemnden uttaler kreves det en ”streng etterlevelse” av taushetsplikten. Den viser også at det kreves meget tungtveiende grunner for å kunne bryte taushetsplikten.

Avgjørelsene illustrerer også at en advokat som befinner seg i en meget vanskelig etisk problemstilling, ikke nødvendigvis kan finne veiledning i samfunnets normale verdier. Dersom advokatens varsel (i de to sakene) resulterte i at klienten ikke tok livet sitt, har han jo reddet ett liv. Likevel viser avgjørelsene at advokaten ikke ivaretok klientens interesser, ettersom han brøt med god skikk.

Sakene viser også at for mange advokater kan det bli en avveining mellom hva som er etisk korrekt, og hva som gjør dem i stand til å sove om natten.

8 Forsvarerens forhold til, og bruk av media

Få om ingen, deler av rettspleien generer så mye omtale i pressen som kriminalsakene. Media gjør oss kjent med forbrytelsen, er tilstede når politiet presenterer sin etterforskning og følger politiets arbeid med argusøyne. Så snart en mulig gjerningsmann pågripes presenteres vedkommende på førstesiden, med jakken over hodet, på vei inn til avhør eller tingretten. Det graves frem bilder av siktede, hans adresse offentliggjøres og alle tenkelige personer enten de er impliserte eller ikke, dukker opp i media med diverse uttalelser. Til slutt når saken er kommet til hovedforhandling, rapporteres det i detalj ifra rettssaken. Ikke bare de store eller groteske kriminalsaker blir gjenstand for slik oppmerksomhet ifra pressen, men også i de små og mer hverdagslige saker er det gjerne en lokalavis eller lignende til stede.

Medias egne representanter har gjerne store og prinsipielle tanker omkring deres egen rolle. Man representerer allmennheten, er en vakthund og når slike forbrytelser begås har allmennheten et krav på å bli holdt løpende orientert. Hvilket som i og for seg er både korrekt, prisverdig og til og med kanskje nødvendig.

Ett annet aspekt ved medias dekning av kriminalsakene er prinsippet om straff som et allmennpreventivt virkemiddel. Som utvalget for politiets og forsvarernes forhold til mediene under etterforskning av straffesaker påpeker: ”det hjelper lite om forbrytelser oppklares og at de skyldige straffes dersom dette ikke blir kjent. Massemediene fyller her en viktig funksjon som strafferettspleien er avhengig av.”¹²⁹

På den andre siden sitter siktede, som opplever å få store deler av livet brettet ut i avisen. Har han barn og familie kan det tenkes at disse også blir skadelidende som følge av

¹²⁹ Kristiansen (2001) s. 70

mediedekningen. Denne belastningen kommer i tillegg til den åpenbare påkjenning som følger av at ens kjære er siktet i en kriminalsak.

Når siktedes forsvarer må forklare at dette er en uheldig bieffekt av medias høyverdige oppgave, er de færreste siktede i stand til å se at de prinsipielle og høyverdige aspektene ved dette.¹³⁰

I denne situasjonen spiller forsvareren også en rolle i dobbel forstand¹³¹. Han er på den ene siden, sett ifra pressens standpunkt, en selvstendig person som opptrer i saken og som pressen kan ha en selvstendig interesse i. Mens forsvareren på den annen side kan bruke media som et verktøy for hevde å klientens interesser. Derfor er det viktig å ha et gjennomtenkt forhold til media.

8.1 De advokatetiske og rettslige rammer for forholdet til media

Advokaters forhold til media reguleres både av lov forskrift og retningslinjer.

For det første vil taushetsplikten etter strl. § 144 legge føringer for advokatens omgang med pressen. Bestemmelsen må tolkes i lys av RGA pkt. 2.3. Avgjørende vil være hvorvidt informasjon det er aktuelt å dele i media er betrodd forsvareren. Men som påpekt over i kapittel 8, kan klienten selv samtykke til at taushetsbelagte opplysninger deles med media.

Advokatforskriften har i pkt. 2.4 nærmere regler om advokaters reklame og forhold til media. Disse supplerer ERL pkt. 2.3 om diskresjon og taushetsplikt. Den mest sentrale bestemmelsen er RGA pkt. 2.4, i denne heter det at:

”En advokat plikter ved enhver omtale av rettssaker å ta tilbørlig hensyn til partenes interesser og domstolens verdighet, herunder hindre faren for påvirkning av dommere, lagrette og vitner. Advokaten skal vise særskilt tilbakeholdenhet når det gjelder

¹³⁰ Langbach (1996) s. 56

¹³¹ Langbach (1996) s. 56

mediaomtale av forestående eller verserende rettssaker der han selv er eller har vært engasjert.

I ethvert tilfelle der en advokat uttaler seg i en sak der han har eller har hatt oppdrag, må det gjøres uttrykkelig oppmerksom på dette. ”

Bestemmelsen tar først og fremst sikte på å hindre forhåndsprosedyre utenfor rettssalen. Domstolen skal avgjøre tvister på grunnlag av det som kommer frem i retten under hovedforhandlingen, og ikke på grunnlag av forhåndsprosedyre og opinionspress gjennom massemedia.¹³² Det er også tatt inn bestemmelser som forsvareres forhold til media i ERL pkt. 5.1 som lyder:

” Klientens samtykke bør i alminnelighet innhentes før forsvareren uttaler seg om saken, hvis ikke hensynet til klienten nødvendiggjør at forsvareren uttaler seg uten forhåndsgodkjenning. Forsvareren skal respektere et ønske fra klienten om ikke å bidra til mediaomtale. ”

Ettersom ERL er ment å supplere RGA, må det legges til grunn at samtykke ifra klienten bør innhentes før man både i sivile og straffesaker, uttaler seg til media.

Videre heter det i ERL punkt 5.2 at:

”I forbindelse med offentlig omtale av saken skal forsvareren alltid ha klientens interesser for øye, herunder skal pkt. 2.2 og 4.2, første setning iakttas. ”

Uttalelser i media skal i utgangspunktet, kun skal skje der hvor det tjener klientens interesser. Tilsvarende regel kan en også lese ut av RGA pkt. 2.4.2:

”En advokat plikter ved enhver omtale av rettssaker å ta tilbørlig hensyn til partenes interesser og domstolens verdighet, herunder hindre faren for påvirkning av dommere, lagrette og vitner. Advokaten skal vise særskilt tilbakeholdenhet når det gjelder mediaomtale av forestående eller verserende rettssaker der han selv er eller har vært engasjert.”

¹³² Haraldsen (2005) s. 63

Likevel kan det oppstå en ikke ubetydelig egennyttig fordel av å bli profilert i media. Dette gjelder særlig for forsvaren som kan oppleve at mediadekningen gir en markedsføringsmessig effekt og opplever at han får flere klienter. Det at potensielle klienter kan få et godt inntrykk av vedkommende forsvarer, må ikke bli avgjørende for at en forsvarer velger å uttale seg til media. Det essensielle formålet med bruk av media må derfor være at dette tjener klientens interesser.

For forsvaren kan man derfor oppsummere det til et praktisk spørsmål.

Er det hensiktsmessig for klienten at han uttaler seg i media? Og samtykker klienten til at han gjør det? Dersom svaret på begge spørsmål er bekreftende, kan forsvaren neppe med rette kritiseres for sin bruk av media.¹³³ Også dersom dette skulle medføre en økt etterspørsel av hans tjenester. Men selv om forsvaren skulle ha rett til å uttale seg i media, kan han naturligvis bli utsatt for kritikk for hva han sier eller hvordan han opptrer.

Etter RGA pkt. 1.3 skal advokaten i sitt virke: ”opptre saklig og korrekt. Advokaten må unngå en opptreden som er egnet til å skade standen og yrkets anseelse”.

Av praksis ser vi likevel at advokaten har vide grenser for sitt skjønn, og at det skal mye til for at hans uttalelser kan karakteriseres som stridende med god advokatskikk.¹³⁴

Videre må advokaten i sine uttalelser ta hensyn til klienten, partene og domstolens verdighet, jfr. ERL 2.4.2.

Selv om en uttalelse skulle være innenfor rammene som nevnt over, kan den likevel være uheldig. Ideelt sett er pressen opptatt av saklig og nøktern informasjon, men man skal ikke underslå det faktum at sterke utsagn fanger medias oppmerksomhet i større grad. Likevel bør man være varsom med slike utsagn, da domstolene, påtalemyndigheten eller ens

¹³³ Langbach (1996) s. 58

¹³⁴ Haraldsen (2005) s. 64

kolleger kanskje ikke setter like stor pris på denne type utsagn. Slike ”tabloide” uttalelser er heller ikke alltid i klientens interesse.

8.2 Utvalget for politiets og forsvarernes forhold til mediene under etterforskning av straffesaker – forslag om nye retningslinjer.

I september 1999 forslo den norske Advokatforening i brev til riksadvokaten å sette ned et utvalg som skulle se på partenes mediekontakt. I januar 2001 ble et utvalg, sammensatt av representanter fra begge parter, formelt oppnevnt. Halvannet år senere la et enstemmig utvalg frem innstilling med forslag om veiledende normer for uttalelser til mediene på etterforskningsstadiet. Normen er forutsatt å gjelde både påtalemyndigheten / politiet og forsvarerne. Følgende ti normer ble innstilt:

1. Vis respekt for medienes sentrale rolle som informasjonsformidler.
2. Vær bevisst at enhver er å anse som uskyldig inntil endelig dom foreligger.
3. Ta hensyn til at medieomtale kan være en betydelig tilleggsbelastning.
4. Gi ikke uttalelser eller opplysninger anonymt. Be om å bli oppgitt som kilde.
5. Gi saklig informasjon.
6. Vurder å gi informasjon til øvrige parter om hvilke opplysninger du gir til mediene.
7. Utlever ikke straffesaksdokumenter uten samtykke fra politiet.
8. Unngå forhåndsprosedyre.
9. Tenk på at dine uttalelser kan svekke troverdigheten til deg selv og din profesjon.
10. Vis respekt for andres profesjonelle oppgaver i saken.

Bakgrunnen for at Advokatforeningen og riksadvokaten tok initiativ til å utforme slike retningslinjer, var en økende bekymring for måten aktørene i en straffesak benytter seg av mediene på.¹³⁵ Utvalget har nærmere kommentert disse i sin rapport til Advokatforeningen og riksadvokaten.

¹³⁵ Kristiansen (2001) s. 7

Utvalget hadde imidlertid som utgangspunkt at det, for retningslinjene de utarbeidet, ikke skulle foreslås håndhevingsregler eller sanksjonsorgan. Dette fordi normene som skulle gjelde både for politi og påtalemyndighet, samt forsvarerne, måtte være generelle og på et relativt høyt abstraksjonsnivå.¹³⁶ Ettersom oppgavene til de ulike parter er såpass ulike, fant de det ikke tjenlig å formulere mer konkrete retningslinjer. Snarere skal normene tjene som ett generelt grunnlag for veiledning og støtte ved uttalelser til offentligheten.

De retningslinjer som ble utgitt gir likefullt gjenklang i både RGA så vel som ERL, slik at overtramp av retningslinjene trolig også vil bryte med god advokatskikk og medføre sanksjoner. At utvalget ikke valgte å foreslå eller utrede et sanksjonsorgan eller sanksjonsregler, viser likevel at spørsmålet om hvordan forsvareren benytter seg av eller forholder seg til media, først og fremst er et etisk spørsmål.

8.3 Uttalelser til fordel for klienten

Det er sjeldent at den dekningen som skjer av en straffesak i media, er til fordel for klienten. De færreste liker dessuten å få brettet privatlivet ut i avisen, og ønsker nok å få saken overstått med minst mulig oppmerksomhet rundt denne. Slik at rent personvernmessige hensyn tilsier at man skal være forsiktig med å øke omfanget. Som forsvarer er man imidlertid av og til nødt til å uttale seg til mediene.

Utgangspunktet for forsvarers bruk av media må derfor etter dette være betinget av at ”bruken” skjer i klientens interesser jfr. ERL pkt. 5.1. Videre er den klare hovedregelen at klienten må ha samtykket til dette. Også dette fremkommer av ERL punkt 5.1. Det gjøres unntak for de tilfeller hvor ”hensynet til klienten nødvendiggjør at forsvareren uttaler seg uten forhåndsgodkjenning”.

Jeg har imidlertid vansker for å se for meg situasjoner hvor det er av akutt nødvendighet å uttale seg til media, uten å ha innhentet samtykke ifra klienten. I slike tilfeller kan det også

¹³⁶ Kristiansen (2001) s. 7

lett tenkes at å gå ut i media vil være et brudd på taushetsplikten. Videre skal man etter retningslinjene ifra utvalget ta hensyn til klienten og den tilleggsbelastningen han får som følge av økt medieomtale. Unntaket i ERL punkt 5.1 virker derfor lite praktisk, særlig ettersom siste setning i 5.1 fastslår at man må ”respektere” ønske ifra klienten om ikke å bidra til medieomtale.

Akkurat som at forsvareren er bundet av tiltaltes forklaring, må han respektere dette dersom klienten ikke ønsker at han uttaler seg til media.

Dersom begge vilkår er oppfylt, det er i klientens interesse å uttale seg i pressen og klienten har samtykket til dette, er det opp til forsvareren å vurdere hensiktsmessigheten av en uttale. Men som tidligere nevnt kan han neppe lastes dersom han kommer til at han ønsker å bruke mediene aktivt.

8.4 Situasjoner hvor forsvareren bør uttale seg i media

Noen ganger kan det være nødvendig for klienten å ta bladet ifra munnen og bruke forsvareren som sitt talerør. Styrkeforholdet påtalemyndighet / politi - siktet er i utgangspunktet meget skjevt. Påtalemyndigheten sitter med de fleste ”kortene på hånden”, blant annet har påtalejuristen både mulighet for etterforskning og bruk av makt.

Nå har påtalemyndigheten riktig nok plikt til å fremstille saken i et objektivt lys og etterforskningen skal prøve å klarlegge alle aspekter av saken – også de som taler for siktede jfr. strpl. 226, tredje ledd. Påtalemyndigheten skal også ivareta siktedes interesser , blant annet ved å bruke rettsmidler herunder anke og gjenoppning jfr. Strpl. §§ 309, 377 annet ledd og 389 annet ledd. Slik at rollen til påtalejuristen enda kan sies å bære preg av referentordningen ifra 1827.

Påtalemyndigheten er også bundet av reglene om taushetsplikt og uskyldspresumpsjonen når den skal uttale seg om enkeltsaker. Også forsvareren må bidra til at dette overholdes.¹³⁷

¹³⁷ Langbach (1996) s. 57

Men likevel kan det tenkes at politiets eller påtalemyndighetens uttalelser, enten oppleves for siktede som forhåndsprosedyre eller er for lite nyansert.

8.4.1 Utvalget for forsvarernes og politiets forhold til media sin spørreundersøkelse

Utvalget for forsvarernes og politiets forhold til media gjennomførte i forbindelse med arbeidet en spørreundersøkelse med hensikt å blant annet kartlegge politiets og forsvarernes oppfatning av seg selv og motpartens forhold til media.¹³⁸ Undersøkelsen ble ikke gjennomført av en profesjonell aktør, men funnene er likevel interessante. Undersøkelsen henvendte seg til samtlige 54 politidistrikter og rundt 130 medlemmer av forsvarergruppen av 1977, fra politiet kom det in 74 svar ifra både jurister og ikke jurister i ledende stillinger. Fra forsvarergruppen kom det inn 48 besvarelser.

Både forsvarere og politiet/påtalemyndigheten ble bedt om å gi uttrykk for sine sterke og svake sider i kontakten med mediene. Undersøkelsen viser at det, i hvert fall ifølge partene selv, kan forekomme at politi/påtalemyndighet tenderer imot eller kan oppfattes som forhåndsprosedyre i media.

Politiet fremholdt som svakheter med egen mediekontakt blant annet at de tenkte ”for lite på mediehandling innledningsvis i sakene” og at ”mediene i for stor grad styrte prosessen”. Det ble understreket at politietatene var i ferd med å bedre seg på disse områdene.¹³⁹

Forsvarerne pekte på at politiet ”har en tilbøyelighet til å bruke mediene for å vinne en opinion” og ”at de lar seg styre av at de blir oppfattet som interessante av mediene. Videre ble det fremholdt at ”det avgis for skråsikre uttalelser om skyldspørsmål”.¹⁴⁰

¹³⁸ Kristiansen (2001) s. 44

¹³⁹ Kristiansen (2001) s. 45

¹⁴⁰ Kristiansen (2001) s. 45

Også mangelen på entydige retningslinjer for informasjon var en svakhet i følge de forsvarere som svarte på undersøkelsen.¹⁴¹

Det er interessant at begge parter langt på vei er samstemte, da det partene selv påpeker som en svakhet hos seg selv, blir også fremhevet som en svakhet av "motparten".

Undersøkelsen gir imidlertid grunn til å tro at det som er påpekt som svakheter ikke forekommer så ofte. Når spurt om media gir et riktig bilde av saken, svarer flertallet hos begge parter at media "ofte eller noen ganger" gir et riktig bilde. Under 10 % av de som svarte, hos begge sider, mente at media sjeldent gir et riktig bilde av saken.

Undersøkelsen viser likevel at det ifra tid til annen at kan forekomme forhåndsprosedyre eller lignende i mediene. Forsvareren må prøve å imøtegå dette, da selvfølgelig med sin klients samtykke og under forutsetning av at det er til klientens beste interesse.

8.4.2 Påvirker medieomtalen sakens endelige utfall?

Som det klare utgangspunkt er svaret på dette spørsmålet; nei.

Det er et grunnleggende prinsipp nedfelt i strpl. § 305 at retten bare skal ta hensyn til de bevis som er ført under hovedforhandlingen. Særlig hensynet til kontradiksjon taler for dette. Retten skal ikke på forhånd ha gjort seg opp noen mening om tiltaltes skyld. I de aller fleste tilfeller vil medienes dekning av saken ikke røkke ved dette.

Men ifra tid til annen utsettes også dette prinsippet for press. I løpet av det siste tiåret har man eksempelvis sett i Orderud, Baneheia og NOKAS sakene, at media har hatt en massiv dekning. Detaljerte opplysninger, synspunkter og andre ting som er kommet frem i mediene kan ha farget dommernes synspunkter. Nå skal det understrekes at det i de konkrete tilfellene som nevnt over, ikke er kommet frem noe som fastslår at dommernes synspunkter er blitt påvirket, ei heller noe som antyder dette.

¹⁴¹ Kristiansen (2001) s. 45

At det er en reell fare for at dette kan skje, ved en slik massiv medieomtale som vist i eksemplene over, ser ut til å være den rådende oppfatning iblant fagjuristene. Hans Petter Jahre uttaler at ”dommere klarer sannsynligvis like lite som andre mennesker å stenge alle inntrykk ute”.¹⁴² Tilsvarende også Nils Erik Lie til Dagbladet: ”dommere er mennesker som alle andre og lar seg påvirke”.¹⁴³ Men Lie sier i samme intervju at de fleste fagdommere neppe påvirkes i samme grad som legdommere, selv om også de kan la seg påvirke.¹⁴⁴

I forbindelse med Orderudsaken ble det gjennomført en undersøkelse av Norsk Gallup.¹⁴⁵ Denne ble gjennomført før riksadvokaten hadde besluttet å ta ut tiltale, og spurte hvorvidt man hadde gjort seg opp en mening om en eller flere av de siktede var skyldige eller ikke. Det oppsiktsvekkende var at praktisk talt like mange mente å ha gjort seg opp en oppfatning av skyldspørsmålet (45,6 %) som de som ikke hadde gjort seg opp en mening (45,9 %). Nærmere halvparten av de spurte mente altså at de kunne gjøre seg opp en mening om skyldspørsmålet basert på medieomtalen fra etterforskningsstadiet. Dette er bekymringsfullt. Desto mer bekymringsfullt blir det, når en tenker at de som mente seg i stand til å avgjøre skyldspørsmålet basert på medieomtalen alene, kan tenkes å ende opp som meddommere eller jurymedlemmer.

Undersøkelsen kan naturligvis ikke si noe om hvorvidt jurymedlemmene, som senere fant de tiltalte skyldig i lagretten, var farget av mediedekningen eller om de endret mening underveis i saken. Det er også grunn til å tro at lagmannen vil inkludere virkningene av en massiv mediedekning i sin belæring til juryen.

At tilsynelatende så mange gjør seg opp en mening basert på omtale i pressen, kan gjøre at forsvarere mener seg nødt til å ivareta klientens interesser også i forhold til publikum.

¹⁴² Jahre (2001) s. 257

¹⁴³ Bjånesøy (2001)

¹⁴⁴ Bjånesøy (2001)

¹⁴⁵ Kristiansen (2001) s. 71

Den eksepsjonelle dekningen av Orderudsaken, var en del av bakgrunnen for at Advokatforeningen og riksadvokaten ønsket å nedsette nye retningslinjer for bruk av media. Saken startet også en debatt i landets nyhetsredaksjoner om hvordan pressen bør gå frem i dekningen av store kriminalsaker.

8.5 Hvordan skal så forsvareren uttale seg i mediene?

Som vist over er det nytteløst å innta et bastant forhold til media. Som utgangspunkt tilsier hensynet til klienten at man ikke skal bidra til at omfanget av dekningen øker. Likevel kan det tenkes at klientens interesser blir best ivaretatt ved å uttale seg til mediene. Det kan også tenkes at klienten har et sterkt ønske om at man skal utale seg til pressen. Så lenge klienten har samtykket og mediedekningen er i hans interesse, bør forsvareren derfor være imøtekommende ovenfor media. Spørsmålet blir da hvordan og hvor langt forsvareren skal gå ut i pressen.

8.5.1 Generelle holdepunkter for medieuttalelser

Når en går ut i media, bør dette naturligvis gjøres i overensstemmelse med de etiske reglene som nevnt over. I tillegg bør uttalelsene alltid være veloverveid, enten de er til en reporter i pausen under hovedforhandlingen eller de er til et avtalt intervju. Forsvareren bør prøve å holde det kort, og konsentrere seg om noen få hovedpunkter som formidles i korte og konsise setninger. Det gir seg selv at man alltid bør være saklig.

Ordvalg og semantikk spiller også en rolle. Forskjellen på ”jeg” og ”han” kan være betydelig.

For å klare dette må man følgelig ha tenkt nøye igjennom hvordan man vil fremstå i pressen før man kommer opp i situasjonen. Når mediene for alvor har gjort inntog i rettssaker kan man forvente å få en mikrofon i ansiktet, i nesten enhver sak. Og i denne utilgivelige mediehverdagen kan ett feilskjær følge en - for en lang stund.

8.5.2 Skjerm klienten

Det er også viktig å skjeme klienten mest mulig, når en utaler seg. Man bør som hovedregel stå imellom klienten og media.¹⁴⁶ I dette ligger det også å unngå media der det er mulig. Særlig TV-dekning er avslørende og inngripende, slik at man med fordel kan avslå å gi samtykke til fotografering.

Noen ganger kan det tenkes at man skjerner klienten best ved å være pro-aktiv.¹⁴⁷ Dersom en ubehagelig eller pinlig opplysning vil komme til media, kan det være lurt å prøve å komme denne i forkjøpet. Dersom man selv er ute med informasjonen kan man selv få kontrollen over hvordan informasjonen vinkles – i stedet for at mediene vinkler saken slik som passer dem best. På denne måten vil også noe av ”sjokk-verdien” forsvinne ved at man selv ”slipper” nyheten.

Ett annet aspekt ved dette er de saker hvor man ”taper i media”, men vinner i retten. Dette gjelder særlig i straffesaker hvor man kan oppleve en rekke negative reportasjer under etterforskningen og hovedforhandlingen. Mediene er ikke like ivrige til å vie spalteplass og reportasje tid til frifinner. Det å rette opp de negative virkningene kan derfor være en vrien oppgave.¹⁴⁸

8.5.3 Ikke vær naiv

Det er en betydelig grad av kynisme i politiets / påtalemyndighetens forhold til mediene. Uten at dette nødvendigvis er klanderverdig ifra deres hold.

Cato Schjøtz hevder det eksisterer et symbiotisk forhold mellom politi og mediene, og viser til et tilfelle i Bergen for en tid tilbake, hvor politiet og Bergens Tidende hadde opparbeidet et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre.¹⁴⁹ Også fengselsprest Harald Bekken har

¹⁴⁶ Schjøtz (2006) s.305

¹⁴⁷ Schjøtz (2006) s. 306

¹⁴⁸ Schjøtz (2006) s.306

¹⁴⁹ Schjøtz (2006) s.307

lagt merke til dette når han uttaler: ”at politiet alltid uttaler seg saklig og objektivt har jeg, etter mine år i fengslet, ikke lenger noen illusjoner om.”¹⁵⁰ Utvalget for forsvarernes og politiets forhold til media poengterer også at lekkasjer forekommer, men i mindre grad enn det en kanskje ventet.¹⁵¹

Mediene lar seg altså tilsynelatende villig bli brukt, så lenge de får informasjon om saken. Slik informasjon gis både åpent og gjennom lekkasjer. Derfor må man som forsvarer alltid må være på vakt og klar til å imøtegå uttalelser ifra politiet/påtalemyndigheten, som kan virke unyanserte eller være forhåndsprosedyre.

8.5.4 De klart uetiske uttalelser

Det er etter dette klart at det å gå ut i pressen med det mål for øyet å markedsføre seg selv primært, og klientens interesser sekundært, er klart uetisk. I den samme undersøkelsen utført av utvalget for partenes forhold til media (se over i 8.4.2), pekte både forsvarerne selv og politiet på dette som en av forsvarerstandens svake sider. Det er betenkelig at så mange forsvarere faller for denne fristelsen, ettersom hensynet til klienten er det gjennomgående temaet for forsvareretikken.

På den annen side hender det at forsvarere forsømmer å korrigere eller balansere inntrykk som allerede er offentlig tilgjengelig, hvilket som heller ikke ivaretar klientens interesser. Balansegangen mellom å hevde klientens interesser og profilere seg selv kan derfor være vanskelig. Det kan også skje at utspill som var ment å ivareta klienten, oppfattes som profilering av seg selv.

Forsvareren skal også unngå forhåndsprosedyre i media, også hun må respektere strpl. § 305. Et forhold som tidvis kan likne på forhåndsprosedyre er identifikasjon med klienten.

¹⁵⁰ Bekken (2007) s. 20

¹⁵¹ Kristiansen (2001) s. 55

Altså å påberope seg egne personlige meninger i media. Dersom disse bygges opp med ulike argumenter har forsvareren også forvillet seg inn forhåndsprosedyren.

I Orderudsaken gikk to forsvarere ut i media og sa seg overbevist om sin klients uskyld. Advokatene valgte altså å assosiere seg med klienten, til tross for deres rett til å ikke bli det, jfr. RGA 1.3 tredje ledd. Bestemmelsen skal beskytte advokaten slik at han kan forfekte standpunkter og oppfatninger som klienten har. Dette er en viktig forutsetning for advokatens uavhengighet.¹⁵² En slik representasjon kan derfor sies å bryte med selve advokatrollen som representant og vil på sikt undergrave det krav enhver har på forsvar.¹⁵³

¹⁵² Haraldsen (2005) s. 14

¹⁵³ Aas (2002) s. 37

9 Oppsummering

Innledningsvis i punkt 1.1 fremholder det at etikk, eller snarere kunnskapen om denne, er en dyd. De rettsregler, normer, retningslinjer og idealer som er redegjort for i denne fremstillingen er nettopp det – dyder. Dette er dyder som en forsvarer bør ha.

”Forsvarergjeringen har sine store vanskeligheter, som den der skal løse dem i hvert enkelt tilfelle må være fullt oppmerksom på.”¹⁵⁴ Advokaten som skal løse disse problemene står som oftest alene, som Lena Ebervall sier ”här finns inget stort dream team.”¹⁵⁵

Avgjørelser må tas forholdsvis raskt, og fallhøyden er stor. Velger forsvareren feil, for eksempel ved at han ut av medlidenhet for klienten velger å hjelpe han på en måte som bryter med etikken, risikerer forsvareren å miste bevilgningen eller bli straffeforfulgt selv. I det minste vil forsvareren miste tillit i det juridiske miljøet. Det sistnevnte er kanskje underordnet, sett i lys av at det er klientens beste som står i hovedfokus, men det vil neppe gagne forsvarerens neste klient at forsvareren har et frynsete rykte. På den annen side, dersom forsvareren velger å ikke hjelpe klienten sin, kan den siktede miste tilliten til sin forsvarer. Dersom klienten er utrygg på dette kan han få en følelse av ikke å ha fått en rettferdig rettergang og dette er uheldig når han skal bearbeide en lang dom.

Et slikt dilemma kan vise problematikken en forsvarer står ovenfor. Men så kjennetegnes jo et ekte dilemma av at man må velge mellom to alternativer, hvor ingen av dem er direkte akseptable. Det finnes derfor ikke alltid noe gitt svar til de vanskelige spørsmålene som forsvareren kan støte på.

¹⁵⁴ Stang-Lund (1949) s. 106

¹⁵⁵ Ebervall (2008) s. 205

Forhåpentligvis vil etikken gi veiledning til løsningen av disse spørsmålene. Kanskje nettopp fordi at etikken er under press, blir det desto viktigere at den ligger i bunn for arbeidet forsvareren gjør. Da dette vil gjøre henne bedre rustet til å fatte den vanskelige avgjørelsen, den dagen hun blir stilt ovenfor et krevende etisk dilemma.

Forsvareren er avhengig av tillit både hos allmennheten og klienten, og dette kan bare oppnås der en jobber ryddig og hederlig. Er tilliten til forsvareren først brutt, vil det ta lang tid å bygge den opp igjen.

10 Litteraturliste

Aas, Arne Gunnar. *Aktivt forsvar*, foredrag ved Nordisk Juriststevne, Helsinki 2002. Lastet ned ifra: <http://jura.ku.dk/njm/36/023aas.pdf> sitert. 14.03.2010.

Aarseth, Helge. *Advokaters uavhengighet I: Å være advokat*, redigert av Knudtzon, Sigurd. og Omsted, Wilhelm. Oslo 2006. s. [276-288]

Advokatforeningen: *Retningslinjer for forsvarere*, sist endret av representantskapet 29.5.2009, lastet ned i fra:

<http://www.Advokatforeningen.no/Advokatroller1/Roller/Forsvarsadvokat/Retningslinjer-for-forsvarere/>, sitert 3.mars 2010.

Advokatforeningen: *Regler for obligatorisk etterutdanning*, vedtatt av formannskapet 4.12.2008, lastet ned ifra:

<http://www.Advokatforeningen.no/Kompetanseutvikling/Obligatorisk-etterutdanning/Regler-for-obligatorisk-etterutdanning/>, sitert 21. april 2010.

(The) American Bar Association: *Model rules of profesional conduct*, http://www.abanet.org/cpr/mrpc/mrpc_toc.html, sitert 10. mars. 2010.

Andenæs, Johs. *Ridder for rettferdighet eller leiesoldat for kjeltringer? I: Forsvareren* Alf Nordhus 70 År, Oslo 1989, s. [11-33]

Andenæs Johs. *Norsk Straffeprosess samlet utgave ved Tor-Geir Myrer*, 4. utgave. Oslo 2009.

Bekken, Harald. *Til beste for klienten? I: Tidsskrift for strafferett* nr. 03, 2007 [1-26]

Bentzrød, Sveinung Berg, *Når sannhet og etikk kolliderer*, I: Aftenposten: 8.2.2003. Lastet ned ifra www.aftenposten.no sitert. 12.03.2010.

Bjånesøy, Kjartan B. *Forsvarsadvokater - Sirkus i salen*. I: Dagbladet (Magasinet) 7.4.2001. Lastet ned ifra www.db.no sitert 22.3.2010

Blom, Knut. *Aktors og forsvarers stilling og oppgaver*. Foredrag under det 28. nordiske juristmøte 1978, bilag 4, lastet ned ifra: http://jura.ku.dk/njm/28/28_17.pdf sitert: 20.3.2010.

Ebervall, Lena. *Advokatetik i brottsmål*. Stockholm 2008.

Espeli, Harald. Ness, Hans Eyvind og Rinde, Harald. *Våpendrager og Veiviser*, Oslo 2008.

Hall, Nadia. *Aktuelle etiske problemer sett ifra forsvarsadvokatens ståsted*. I: Juss og Etikk Fanebust, Arne [et al.] Oslo 2005. s. [150-170]

Halvorsen, Harald. *Advokatvirksomhet – betingelser og krav*. 2. utgave Oslo 1997.

Haraldsen, Haakon I. *Regler for God Advokatskikk med kommentarer*. Oslo 2005.

Jahre, Hans Petter. *Medieomtale - fritt frem?* I: Lov og Rett 2001 [s. 257-258].

Jebens, Sverre Erik. *Menneskerettigheter i straffeprosessen*. Oslo 2004.

Justisdepartementets lovavdeling, *telefonsamtale*, 22. april, 2010.

Kristiansen, Janne. *Politiet og forsvarernes forhold til mediene under etterforskning av straffesaker*. Oslo, 2001, lastet ned ifra:
<http://www.Advokatforeningen.no/PageFiles/311/Politiets%20og%20forsvarernes%20forhold%20til%20mediene%20under%20etterforskning%20av%20straffesaker.pdf>
 sitert 20.3.2010.

Lie, Nils Erik. *Møte*. 7 april. 2010.

Meyer, Johannes. *Advokaten i strafferettspleien*. I: Forelesninger om advokatgjerningen, Oslo 1973, s. [101 – 120].

Møse, Erik og Aall, Jørgen. *kommentarer til Den Europeiske Menneskerettskonvensjon*. I: Norsk Lovkommentar. B. 3. 2005. s. 3124.

Njåls Saga, oversatt fra originalen av Aasmundstad, Olav. 1896. Lastet ned ifra:
http://sagadb.org/brennu-njals_saga.no sitert 15.4.2010

Rode, Leif S. *Forsvareren i praksis*, Oslo, 1949.

Shiøtz, Cato. *Advokater og Media* I: Å være advokat, redigert av Knudtzon, Sigurd. og Omsted, Wilhelm. Oslo 2006. s. [289-309]

Stang, Emil. *Rettergangsmåten i straffesaker*, 2. utg. Oslo 1951.

Stang – Lund, Fredrik. *Sakførerergjerningen*, 2. opplag, Oslo, 1949.

Strandbakken, Asbjørn. *Hvilken straffepleie ønsker vi?* I: Lov og Rett nr. 2 2008 s. [65-66]

Syse, Henrik. [a] *Veien til et godt liv*, 2. opplag. Oslo 2005.

Syse, Henrik. [b] *Den Sokratiske jurist* I: Juss og Etikk. Fanebust, Arne [et al.] Oslo 2005. s.[11-15]

Wilhelmsen, Jan Fredrik og Woxholth Geir. *Juristetikk*. Oslo, 2003.

Wikborg Rein, *Etikk*. Oslo, 2009. Lastet ned ifra: <http://www.wr.no/no/om/etikk.html/4>
siteret. 8.4.2010.

Se <http://www.ub.uio.no/ujur/henvisninger/>

11 Lov- og forarbeidsregister

Magnus Lagabøters Landslov, oversatt av Absalon Taranger, 1915

Kong Christian Den Fjerdes Norske Lov, av 1604

Kong Christian Den Femtes Norske Lov, 15. april 1687

Alminnelig borgerlig straffelov, 22. mai 1905 nr 10.

Lov om domstolene, 13. aug. 1945 nr. 5

Lov om rettergangsmåten i straffesaker, 22. mai 1981 nr 25

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, 21. mai 1999 nr. 30

Lov om mekling i rettergang i sivile tvister, 17. juni 2005 nr.90

Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten, 28. juni 1985 nr. 1679

Regler for god advokatskikk, vedtatt på representantmøte 8.6.2001

O. No. 13 (1865)

12 Domsregister

Rt. 1986 s. 670

Rt. 1988 s. 167

Rt. 1988 s. 1266

Rt. 1995 s. 1054

Rt. 1996 s. 1556

Rt. 1999 s. 137

Rt. 2007 s. 752

Praksis utgitt i Advokatforeningens avgjørelsessamling:

U bind I (Oslo krets) s. 298

U bind VI (Disiplinærnemnda) s. 191

B bind I (Disiplinærnemnda) s. 60

Advokatforeningens Disiplinærutvalg:

ADA-2000-15 (Oslo Krets)

ADA-2005-D65 (Oslo Krets)

13 Lister over tabeller og figurer m v

Se <http://www.ub.uio.no/ujur/henvisninger/>